Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

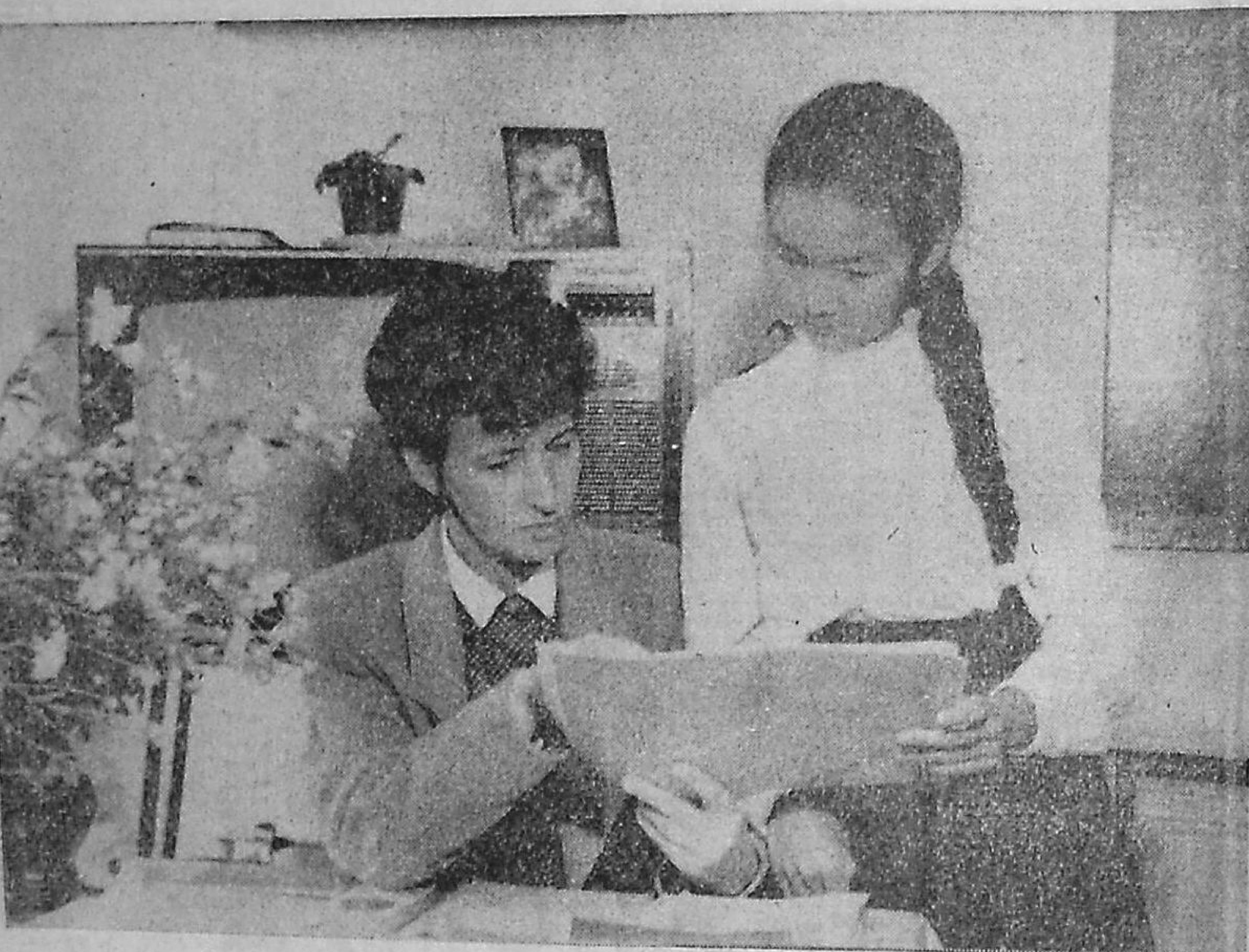
ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ һарсмн

РСФСР-ин Компартин Хальмг республиканск комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Хулһн
сарин
6
Бемб әдр
№ 189. (11202).
Үнь 3 деңгс.

Маңһдур—багшин өдр

Җирһлин хаалһд мадниг орулдгнь — багш. Багшин килмҗәр, терүнә цуцрлтан уга күч-көлсәр медрлин делкәлә таньлднавидн. Ольга Михайловна Сердюк чиги эврә сурһульчиртан бат медрл, шагшавдын өөдән зокалмуд дасхахар эврә билг-эрдмән нерәдҗ кодлна. Хальмг госуниверситет төгсәһәд, Элст балһсна 4-ч тойгта дундын школд арвдгч җилдән кодлҗана.

Ольга Михайловнаг сурһульчнр чиги, теднә эк-эцкнрнь чиги икәр күндлнә. Багшин өдрлә дурта багшан эдн җорәҗәнә.

ЗУРГТ: О. М. Сердюк класстан.

Р. Астахован цоксн зург.

Ач-туснь мартгдшго

төгсәһәд, эврә төрскн һазрурн ирҗ багшлв. Кезәнә, революцин өмн цагт өнчрсн [illegible] бәәҗ, [illegible] мал [illegible] рәд, крестьян - середнякин тоод йовсиг һардгч зәрм үүрмүд үлү үзҗ тоолад, зад хутхад, дорацулад, раскулачивать кеҗ туухми гилдәд үүмә татад бәәв. Тегәд эндән бәәҗ тесҗ болшго болад, сурһулин җилмүдт дамшлт авлһна көдлмшт йовсн Баруннск күцц биш дундын школд орҗ директорар кодлв. Энүнд М. Ш. Шалхыков 1940 җил күртл директорт бәәв. Энүнәсн эн Әәдрхин пединститутд орҗ дасв. Цааранднь Юстинск дундын школын директорт тәвгдв.

М. Ш. Шалхыковин һардвртаһар хальмг кел дасч йовсн сурһульч Алексей Костаев тодлҗ бичҗәнә.

— Мана йир некмһ багш М. Ш. Шалхыков альвн кевудт дурго күн билә. Сурһуль маднд — хамгин һоллгч керг, гиҗ эн келдмн. Тер цугинь тааҗ медәд, сурһульугаһар талнд насн-җирһлдтн күнд болх, — гиҗ дакҗ келәд бәәдмн. Цагнь ирхлә, хальмг специалистнр кергтә болхмн. Тер цагт учебникүд тату билә. Болв бидн седклән өгч сурчалавидн. Тер мет школд түлх түлән дутҗасмн, болв мана эк-эцкнр бийснь ноцд болад, мар[illegible]

«Алдр Октябрьск социалистическ революцин 73-ч җилин өөнин тускар» КПСС-ин Централь Комитетин Секретариатын

ГЕРЧЛЛҺН

Күмн-әмтнә цуг делкән тууҗд шин девсн сексн Алдр Октябрьск социалистическ революц диилвр бәрснәс нааран дали һурвн җил давв. Цуг эн җилмүдт советск коммунистнр эврәннь улсла, цуг делкәд девшлттә болн эв дурдгч чидлмүдлә хамдан ноябрин 7 өдриг советск государствин һарсн өдр гиҗ, делкәг революционн шинрүллһнә темдгтә өөн гиҗ оньдин темдглнә. Болв эн җил цуг улсин эн авъясиг уурулхмн гисн дуудврмуд орн-нутгин онц балһсдт болн регионмудт кегдәд бәәнә.

Мана орн-нутгин әрүн нериг болн тоомсриг көндәҗәх тиим дуудврмудын тускар ю келҗ болх? Советск революцин дали һурвн җилин хаалһ амр, гиигн биш билә. Шин тоот тосхлһнд тууҗлгч күцәмҗс, мөңкрсн дәәч залузөрмг йовдлмуд билә, улсин күнд зовлң чигн билә. Болв талдан орн-нутгудт революционн йовц болн демократическ гражданск обществиг тогталһн эндүһәс болн сөрүд йовдлас сул бәәсн болхий?

Мана обществд гүн хуврлтс күцәлһиг. Советмүдин күцц йосна идей диилвр бәрлһиг, эндрк болн иргч үйнрт сән җирһлин төлә таал тогталһиг КПСС нег мөслҗ докнҗана.

Олн тоота бичгүдин, резолюцсин, дуудврмудын автормудын үүмлһиг болн өвдкүриг КПСС-ин ЦК-н Секретариат хувалцад, советск гер болһнд, өрк-бүл болһнд тасршго хувнь болҗ батрсн цут государствин һоллгч сән өдрәс олн келн мана улсиг хаһцулхар седлһн зовтә биш болн тоолвр уга йовдл гиҗ темдглҗәнә. Цуг делкәд келн-әмтин байрин өдрмүд государственностин, гражданск тоомсрин медәрәс, улсин патриотическ, тууҗлгч болн культурн авъясмудас салһҗ болшго юмн болҗана. Октябрь зуг һанцхн советск зөөр болдган кесгәс нааран уурв. Цуг күмн әмтнә зөөр болсн социалистическ идейн үүдәгч күчндннь иткҗәх цут әмтнә төлә эн күцц зовтәһәр байрнь болв.

Өөвин байриг улсин чидлмүдиг агслһна болн негдүллһнә темдгтәһәр давулхмн гиҗ маднд ленинск авъяс селвг өгчәнә. Нег үлү, мана обществ экономическ гүн реформсур болн цутсоюзн шин боопа батлҗ авлһнур уралан йовҗ йовх цагла цут улсин, келн-әмтин хоорндк хамцллһна эн төр ик чинр зүүҗәнә.

Минь эн чилән хамгин икәр агслһна кемд седвәртә дисциплин болн бүрдәмҗ, гражданск лаврин седкл, зөвшәл, шунмһа үүлдвр болн иргчдән иткллһн, эс гиҗ байрин медәниг тогтаҗах цут эн тоот чинртә болҗана. Эркн төрмүд хаһллһнд, лавсн хаалһан ухалҗ шинҗллһнд, маднас урд бәәсн үйнрин күцәсн тоотыг зөвтәһәр унллһнд, шунмһаһар орлцлһн— байрин шагшавдын учр-утхньэндр тиим болҗана.

Байрин шууганд болн хоосн олн үг келлһнд бидн тадниг дуудҗахшвидн. Ноябрьск байрин әмд седклиг, терүнә негдүлҗәх зөрүлтиг, гуманизмиг, седкл негллһнә болн интернационализмин седклиг хадһлхмн гиҗ бидн тадниг дуудҗанавидн. Цуутәнд йовуд өгәго, седкләрн негллһнд болн экономическ өргҗлтд, кризисин бәәдлиг диилҗ һарлһнд нилчән күрглһн— эн тоотыг мана олн келн-әмтин төрскн цань уга икәр кергләҗәнә.

Байриг давуллһна янз олн зүсн болҗ чадхмн — байрин хургуд, демонстрацс, митингуд болн вань чигн керг-үүлдврмуд.

Мана цут улсин, государствин һоллгч байрин үүдәгч, хамцулгч чинринь цуг кемҗәнд делгтн гиҗ коммунистнрт, партийн биш әмтнд, политическ талдан зөрүлтин әлчнрт, улсин йосна идеалмуд дүсүлҗ харҗах цуг әмтнд КПСС-ин Централь Комитетин Секретариат дуудвр кеҗәнә.

КПСС-ин ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТИН
СЕКРЕТАРИАТ

Советск Социалистическ Республикудин Союзин Президентин Зәрлг

Рынкин хәрлцәнд орлһар түрүнд күцәгдх керг-үүлдврмүдин тускар

Продукц һарлһиг икдүллһнд болн производствин олз-тусиг өөдлүллһнд, рынкин хәрлцәнд орлһна төлә таал тогталһнд предприятьмүдин экономическ тустан үүллһиг өргҗүллһнә болн теднә соньмслтыг өөдлүллһнә күцәтәһәр тогтаҗанав:

1. Улсин эдл-ахуд боопана гүртм үн өргәр олзллһнд орхмн. 1991 җилд боопас батлсн саамд заагдсн үн 1988 җилин мөчн сарин 14-д батлҗ авсн СССР-ин Министрмүдин Советин 741-ч тойгта тогтаврас иштә тогтагдсн гүртм үнин ул-сүүрт йилһгднә.

2. Боопана үн өргәр олзллһнд орсна аштт производственн-техническ халхин продукц [illegible] йирин кемҗәнә учр уга өсләс гетлгхин төлә рентабельностин хамгин өөдән кемҗә орулһиг хәләхмн. Эн кемҗәнәс үлүһәр [illegible] хувагдсн союзн болн республиканск бюджетд орулдхиг учртан авхмн.

3. СССР-ин Министрмүдин Совет болн Союзн республикудин Министрмүдин Советмүд теднә медләс иштә арвн өдрин болзгт:

батлгдсн гүртм үн олзлгдх сырьен, конструкционн материалмудын болн производственн-техническ халхин нань чиги продукцин тооһинь заанад, теднә кемҗәг батлх зөвтә;

рентабельностин хамгин өөдән кемҗә тоолҗ һарһлһн болн эн кемҗәнәс [illegible] һарсн ору предприятьмүдәс буулһҗ авлһна диг-дарәг йилһх зөвтә.

4. Предприятьмүдин, учреждениясин болн организацсин государственн социальн страхованьд орулҗ өгчәх тәвцсн тарифиг дев-девсңгәр өөдлүллһиг [illegible] хәләхмн. «СССР-т гражданмудыг пенсяр теткллһнә [тус]к» СССР-ин Закаг күц[әл]һнә, «СССР-т гражданмудыг пенсяр теткллһнә тускар» СССР-ин Закаг [illegible] СССР-ин Деед Советин тогтаврар халәгдсн болзгиг учртан авад, энүнәс иштә 1991 җилд заагдсн тарифиг 26 процентин кемҗәнд тогтахмн.

Советск Социалистическ Республикудин Союзин Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль 1990 җилин хулһн сарин 4.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин тогтавр

СОВЕТСК СОЮЗИН ГЕРОЙ Б. Б. ГОРОДОВИКОВИН ТӨРҖ ҺАРСНА 80 ҖИЛИН ӨӨНД БЕЛДЛҺНӘ БОЛН ЭН ӨӨНИГ ТЕМДГЛЛҺНӘ ТУСКАР

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум тогта[illegible]

2. Газетмүдин редакцс, телеүзгдләр болн радиозакллһәр бәәх Хальмг АССР-ин Госкомитет Б. Б. Городовиковин насн-җирһлин болн үүлдврин туск материалмуд эгдл бәәх зөвтә.

Жирһлин хаалһд мадниг оруллгнь — багш. Багшин кплмжәр, терүнә цуцрлтан уга күч-көлсәр медрлин делкәлә таньлднавидн. Ольга Михайловна Сердюк чиги эврә сурһульчнртан бат медрл, шагшавдын өөдән зокалмуд дасххар эврә билг-эрдмән нерәдж көдлнә. Хальмг госуниверситет төгсәһәд, Элст балһсна 4-ч тойгта дундын школд арвдгч җилдән көдлҗәнә.

Ольга Михайловнаг сурһульчнр чиги, теднә эк-эцкнрнь чиги икәр күндлнә. Багшин өдрлә дурта багшан эдн ко. рәҗәнә.

ЗУРГТ: О. М. Сердюк класстан.

Р. Астахован цокси зург.

Ач-туснь мартгдшго

Кен күүнә болв чиги цагтнь әмтнд күргсн ач-туснь кезәд чиги теднә уханас һарч билршго, мартгдшго бат үндстә юмн болдг. Нег үлү школын үүднә дөрә ишкҗ орсн түрүн өдрәснь уха зааһад, сурһуль-эрдм дасхад, көлинь дөрәд, һарнь һанзһд күргҗ кү сурһмҗлсн, наси-җирһлиннь зам ут хаалһднь орулснь ач иктә багшин үүлдвр, терүнә сурһульчнрин иргч керг-үүлдврмүдт тохрҗ, санан-седклднь гүүнәр шингрҗ, нерннь үйәс үйд ард-ардаснь сән халхаснь дуудулҗ, энүнә үзүлсн чик үлгүр дангин дураҗ бәәлһнүр омгшаһад бәәнә.

Цагтан әмтнә тиим өөдән күндлһ, тоомср эзлсн, кесг арвад кү сурһҗ һарһсн әмтнә негнь Юстинск района күцц биш дундын Барунск школд хөрдгч җилмүдин чилгчәр түрүн директормудын негнь йовсн Муутл Шалхыкович Шалхыков бәәсмн. Һундл болсар эн күнд шалтгин уршгар зәвәр эртәр һучн тавн настадан эмнәсн хаһцв. Баһ дүүвр насндан әмтнә сәәһин төлә бәәсн күч-чидлән, медрлән, нам эрүл-мендән эрвллго көдләд, зәрм әмтнд нам ут җирһлиннь туршарт дааҗ кеҗ болшго ик көдлмш тер күцәҗ чадв. Тер үүлдврәрн Муутл Шалхыкович энүнә сурһҗ йовсн, хамдан өөрнь бәәсн әмтнә селклд онцрҗ үлдв.

М. Ш. Шалхыковин тер ахр насна туужиг, терүг әс үзҗ йовсн бидн ода энүнә эврә һарарн бичҗ үлдәсн намтрас, урдынь сурһуль сурч йовсн, ода медәрҗ одсн насндан күрсн әмтнә тодлврмудас медҗ аввидн.

1912 җилд Кетчнеровск улусин Һашун-Бурһсн селәнд эн төрҗ һарсмн. Эцкнь Убушиев Шалхк Убушиевич бәәҗ. 1915 җилд эн өнгрв. Экнь нам терүнәс түрүлж 1914 җилд өңгрҗ. Тер кевтән эгчиннь һарт өсҗ. Бийән тежәхин төлә эн бичкнәсн авн хө, мал хәрүлҗ йовв. Арвн настадан эклҗ сурһульд орв.

Бичкнәсн авн өнчн күүнә зовлң үзҗ дассн Муутл школдан сәәнәр дасҗ, хар көдлмшәс сүрдлго ке гисәһнь күцәһәд, хаҗудк үүрмүдтән күч-көлснә үлгүр үзүләд йовв. Нерән сән халхаснь дуудулдг болв.

Школан төгсәһәд эн Әәрхн балһсна бәәсн Хальмг педтехникумд 1927 җилд орҗ дасв. Терүг 1931 җилд төгсәһәд, эврә төрскн һазрурн ирҗ багшлв. Кезәнә, революцин өмн цагт өнгрсн энүнә эцкнь йоска мал бәрәд, крестьян-середнякин тоод йовсиг һардгч зәрм үүрмүд үлү үзҗ тоолад, зал хутхад, дорацулад, раскулачивать кеҗ туухмн гилдәд үүмә татад бәәв. Тегәд эндән бәәҗ тесҗ болшго болад, сурһулин җилмүдт дамшлт авлһна көдлмшт йовсн Барунск күцц биш дундын школд орҗ директорар көдлв. Энүндән М. Ш. Шалхыков 1940 җил күртл директорт бәәв. Энүнәсн эн Әәрхнә пединститутд орҗ дасв. Цаарандынь Юстинск дундын школын директорт тәвгдв.

Школын һардач, багш болҗ көдлсн цагин терүнә үүлдврин тускар урдк сурһульчнрнь тодлна. Теднә негнь Алексей Качканов:

—1935 җилин һаха сард намаг Барунск школд ирҗ дасхд энүнә директорнь М. Ш. Шалхыков билә. Мини түрүн багшм энүнә гергн Галина Петровна бәәсмн. Эдн хойр йир әәлтә, медрлтә болн һольшг әмтн билә. Дангин хамдан йовдмн. Тедн хойриг гергн залу боллһнас нааһар багшин нег эрдм хоорндынь залһлдулҗасмн.

М. Ш. Шалхыков ке-сәәхн цогцта, цевр-цеерәр бийән бәрдг, неквртә күн билә. Школд диг-дара бәрдгт дурта, нег чигн күн сурһульдан бичә ард үлдтхә гиҗ зүткәд, терүнд дөңгән күргдг бәәсмн.

Багшин үүләс нааһар эн олна көдлмшт шунҗ орлцҗ йовв. Партин гешүн, партийн организацин бюрон гешүн, селәнә Советин күцәгч комитетин гешүн, эрк биш селәнә болн районн Советмүдин депутатд йовла. Эдл-ахун, культурн-бәәцин, экономическ, политическ нег чиги төр Барунск селәнә Советд, парторганизацд энүнә орлцлһн угаһар хаһлгдлмн биш.

Селәнә школд бичкдүд сурһмҗллһна кергт берк ик күцәмҗс бәрсн болн сурһлһна көдлмш йилһән сәәнәр бүрдәгдсн болн селәнә олна җирһлд шунҗ орлцлг төләднь Хальмг АССР-ин Юстинск улусин күцц биш дундын Барунск школын директор Муутл Шалхыкович Шалхыковиг Ленинә орденәр ачлхмн, гиҗ 1939 җилин хөн сарин 4-д һарсн СССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлгт келгдҗәнә.

Бидн, Барунск школын сурһульчнр, эврә директоран Москваһур үдшәләвидн. Тендән Ленинә ордең өрчдән зүүһәд хәрҗ ирәд, маднд келв:

—Мини әрүн күч-көлсиг государств тиим өөдәнд үнлсиднь икәр байрлҗанав. Талнд, мини сурһульчнрт, икәр ханҗ. сән сурһуль хөвтә җирһл дурдҗанав.

М. Ш. Шалхыковин һар. двртаһар хальмг кел даңгин ... сурһульч ... Ностаев тодлҗ бичҗәнә.

—Мана йир некмһә багш М. Ш. Шалхыков альвн көвүдт дурго күн билә. Сурһуль маднд — хамгин һоллгч керг, гиҗ эн келдмн. Тер цугинь тааҗ медәд, сурһуль утаһар тадид наси-җирһлдтн күнд болх, —гиҗ дангин келәд бәәдмн. Цагнь ирхлә, чадмг специалистнр кергтә болхмн. Тер цагт учебникүд тату билә. Болв бидн седклән өгч сурчалавидн. Тер мет школд түлх түлән дутҗасмн, болв мана эк-эцкнр бийснь нөкд болад, мөрн, һар тергәр арһс, түләнә мод авч ирҗәв. Элү метәр урдк олн сурһульчнрин бичҗ үлдәсн тодлврмуд ода школд хадһлгдҗана.

Ленинә орденәр ачлгдсн багш М. Ш. Шалхыков наадк хальмг әмтнлә хамдан Сиврүр туугдад, Красноярск крайин Манск района о-шуһу модид тусад, промышленностьд икәр кергтә тосхлтын материал — мод көрәллһнд түрүн авгтаң көдлҗ йовв. Терүндән даарад царцад бәәтлнь энүнә хуучн садв гемнь босв. Москваһур, крайин комендантд бичәд бәәтл энүнд 1945 җилд Казахстанур нүүҗ һарх зөв өгв. Тендән эн 1947 җилд, һучн тавн настадан өңгрв.

Деерк йоснд бичг бичхләрн эн ниги герчлсмн: «Би буру йовдл һарһсн угав. Дангин школд бичкдүд сурһад йоватав. Баһ биш керг күцәвүв. Болв баһ үйнриг сурһмҗллһна кергт үлм икәр көдлх санатав. Һучн тавн настадан әмнәсн хаһцхар бәәхшив. Ода чигн әмд бәәх кергтә». Удлго җирһлин хаалһнь төгсхиг эн йорлҗ медәд бәәсн бәәҗ.

Олн җилд директор болҗ көдлҗ йовсн Барунск дундын школ 1978 җилд ... 50 җилин өөнән темдглсмн. Энүнлә ирлцүлҗ күндтә багш М. Ш. Шалхыковин санлл школын эрст хал цолуһар кесн самбр өлгх шиидвр бәәрн йосн авад, терүг нам бел кеһәд авч ирсмн. Зуг деерк йосна әлч ирәд энүг бичә өлгтн гиҗ закәр өгсмн. Терүнь школын сарад тоосид даргдад ода күртл кевтҗ. Урднь сурһульчнр бәәсн, ода күндтә ветеранмуд болсн әмтн деегшән бичәд бәәтл Хальмг АССР-ин эрдм-сурһулин министерств тер самбриг өлгҗ болх зөв өгсн цаасн мел шидр багшнрин сәә Өдрин өмн өргнд ирв. Иигәд кесг арвад җилмүдин туршарт даргдад йовсн күндтә багшин нерн шинәс һарч йовна. Энүг нег һазра әмгн мартҗахш.

ЗУРГТ: Ленинә орденәр 1939 җилд ачлгдсн багш М. Ш. Шалхыков.

ЭРДНИН Владимир,
мана эврә корр.

Советск Социалистическ Республикүдин Союзин Президентин Зәрлг

Рынкин хәрлцәнд орлһар түрүнд күцәгдх керг-үүлдврмүдин тускар

Продукц һарһлһиг икдүллһнд болн производствин олл-тусиг өөдлүллһнд, рынкин хәрлһәнд орлһна төлә таал тогталһнд предприятьмүдин экономическ тустан үүллһиг өргҗүллһнә болн теднә соцьмслтыг өөдлүллһнә күцәтәһәр тогтаҗанав:

1. Улсин әдл-ахуд бооцана гүртм үн өргәр олллһнд орхмн. 1991 җилд бооцас батлсн саамд заагдсн үн 1988 җилин мөчн сарин 14-д батлҗ авсн СССР-ин Министрмүдин Советин 741-ч тойгта тогтаврас иштә тогтагдсн гүртм үнин ул-сүүрт йилһгднә.

2. Бооцана үн өргәр оллһнд орсна ашт производственн-техническ халхин продукц ... йирин кемҗана үчр уга өслтәс гетлгхин төлә рентабельностин хамгин өөдән кемҗа оруллһиг халахмн. Эн кемҗанәс үлүһәр ... хувагдсн союзн болн республиканск бюджетд оруллгдхиг үчртан авхмн.

3. СССР-ин Министрмүдин Совет болн Союзн республикүдин Министрмүдин Советмүд теднә медләс иштә арвн өдрин болзгт: батлгдсн гүртм үн оллгдх сырьен, конструкционн материалмудын болн производственн-техническ халхин наһь чиги продукцин тооһинь заан, теднә кемҗаг батлх зөвтә:

рентабельностин хамгин өөдән кемҗә тоолҗ һарһ... һар авсн ору предприятьмүдәс буулһҗ авлһна диг-дарәг йилһх зөвтә.

4. Предприятьмүдин, учрежденьсин болн организацсин государственн социальн страховальд оруҗ тавсин тарифиг ... тәр өөдлүллһиг ... «СССР-т граждан... ... сар теткллһнә ...» СССР-ин Закан ... «СССР-т граждамудин пенсар теткллһнә тускар» СССР-ин Деед Советин тогтаврар ... болзгиг үчртан авад, энүнәс иштә 1991 җилд заагдсн тарифиг 26 процент ... кемҗанд тогтахмн.

Советск Социалистическ Республикүдин Союзин Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль 1990 җилин хулһн сарин 1.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин тогтавр

СОВЕТСК СОЮЗИН ГЕРОЙ Б. Б. ГОРОДОВИКОНИН ТӨРҖ ҺАРСНА 80 ҖИЛИН ӨӨНД БЕЛДЛЬНӘ БОЛН ЭН ӨӨНИГ ТЕМДГЛЛЬНӘ ТУСКАР

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум тогтаҗана:

1. Советск Союзин Герой Б. Б. Городовиковин төрҗ һарсна 80 җилин өөнд белдлһнә болн эн өөн темдглһнә керг-үүлдврмүд батлҗ авхмн (дора өггдҗәнә).

2. Газетмүдин редакцс, телеүзгдләр болн радиозанглһәр бәәх Хальмг АССР-ин Госкомитет Б. Б. Городовиковин наси-җирһлин болн үүлдврин туск материалмуд өгәд бәәх зөвтә.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Ахлач
В. БАСАНОВ.

Элст балһсн, 1990 җилин хулһн сарин 2.

Советск Союзин Герой Б. Б. Городовиковин төрҗ һарсна 80 җилин өөнд белдлһнә болн эн өөн темдглһнә керг-үүлдврмүд

1. Советск Союзин Герой Б. Б. Городовиковин төрҗ һарсна 80 җилин өөнд нерәдгдсн олна байрин хург Элстд кехмн.

1990 җилин үкр сарин 15	Элст балһсна Совет, дәәнә болн күч-көлснә ветеранмудын Республиканск совет.

2. Республикин школмудт, сурһулин заведеньст дәәнә болн күч-көлснә ветеранмудла, Б. Б. Городовиковиг медлг болн терүнлә хамдан көдлҗ йовсн улсла харһлтс бүрдәхмн

1990 җилин үкр сарин 15 күртл	Ветеранмудын советмүд

3. Республиканск болн районы газетмүдт, «Теегин герл» журналд, радиоһар болн телеүзгдләр Б. Б. Городовиковин наси-җирһлин болн үүлдврин туск материалмуд барллһиг болн соңсхврмуд келһиг бүрдәхмн

1990 җилин хулһн —үкр сармуд	Республиканск болн районы газетмүдин редакцс, «Теегин герл» журнал, телеүзгдләр болн радиозанглһәр бәәх Хальмг АССР-ин Госкомитет

4. Культурн-гегән-герлин учрежденьст, сурһулин заведеньст, школмудт Б. Б. Городовиковин наси-җирһлд болн үүлдврт нерәгдсн тематическ асхл, ами үгин журналмуд бүрдәхмн, һәәхүлмүд болн стендмүд кехмн.

1990 җилин хулһн —үкр сармуд	Хальмг АССР-ин культурин министерств

5. Республикд Б. Б. Городовиковин санлынь мөңкрүллһәр бүрдәмҗин керг-үүлдврмүд Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет белдх зөвтә.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумд

Соңсхвр

«Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр Суңһлһна туск» Хальмг АССР-ин Закана 18-ч, 22-ч статьясла ирлцүлҗ Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум «24-ч тойгта Выставочн суңһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутат суңһлһар иим каньта окружной суңһврин комисс бүрдәхин туск» Зәрлг батлҗ авв:

Бадаева Ольга Борисовна, «Калмстрой» производственн негдлтин заллтын коллективас

Бадмаева Эльза Лиджиевна, «Калмстрой» негдлтин жилищн-коммунальн конторин коллективас

Ваниева Зара Тузаровна, негдсн авиаотрядын күч-көлсч коллективас

Волкодавова Ольга Николаевна, Хальмг АССР-ин Госснабин коллективас

Гунькина Нина Павловна, Элстин горпищеторгин күч-көлсч коллективин советәс

Касаткин Сергей Иванович, Элстин горпищеторгин күч-көлсч коллективин советәс

Лилеева Нина Тимофеевна, «Калмстрой» негдлтин жилищн-коммунальн конторин коллективас

Очир-Араева Мария Сумьяновна, Элстин горпищеторгин күч-көлсч коллективин советәс

Салыков Вячеслав Горяевич, цергч.

Скрынников Николай Васильевич, негдсн авиаотрядын күч-көлсч коллективас

Шурганов Николай Басанович, «Калмстрой» производственн негдлтин заллтын коллективас

Эрдни-Горяева Зинаида Александровна, Хальмг АССР-ин Госснабин коллективәс.

* * *

Улсин эрдм-сурһулин халхд ач-тусан күргсн төләднь Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум 1990 җилин һаха сарин 27-д һарһсн Зәрлгәрн бичкн натуралистнрин республиканск станцин директорин дарук **Довгаева Валентина Батаевнаг Хальмг АССР-ин Деед Советин Күндллһнә һашгар** ачлв.

* * *

Советск барт олн җилд шунҗ көдлҗәх төләднь Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум 1990 җилин һаха сарин 27-д һарһсн Зәрлгәрн Яшкульск района «Искра» газетин даавртa селгәтр **Лактионов Анатолий Петровичиг Хальмг АССР-ин Деед Советин Күндллһнә һашгар** ачлв.

КОНФЕРЕНЦ ТӨГСВ

Хулһн сарин 4-ла Элст балһсна тооцана-суңһврин партийн конференц көдлмшән төгсәв. Энүн деер тооһин комиссин ахлач И. П. Романенко делегатнриг конференцин һурвдгч девсңгин суңһврин ашмудла таньлдулад, Н. А. Жарков бүртклһнә комиссин ахлач болсна тускар зәңглв.

Партин селгәтрин үүл даахар эн өдр дәкнәс тавн күн суңһврт орлцв. Тедн дунд М. В. Янова, Б. У. Надбитов, Г. Г. Деликов, Б. М. Мунянова болн С. С. Ользятиева марһв. Нуувчнәр дууһан өгсн цагт, ниигнь М. В. Яновад болн Б. У. Надбитовд зөвән өгв. Болв Б. У. Надбитов суңһврин дарук кемд орлцшгоһан медүләд, эврәннь нерән буулһв. Иләр дууһан өгәд, делегатнр партин комитетин селгәтрин үүлд М. В. Яноваг суңһв.

Тер өдртән горкомин гешүд бас суңһгдв.

ПРОЕКТ

ХАЛЬМГ АССР-т КЕЛНӘ ПОЛИТИКИН БОЛН КЕЛНӘ ТОГТАЦИН ҺОЛЛГЧ КОНЦЕПЦ

Хальмг АССР-т келнә туск Закана проектәр күүндвр кеснә йовудт РСФСР-ин Компартин республиканск организацин комитетин идеологическ комиссин ухалж дигтлсн республикд келнә политикин болн келнә тогтацин туск һоллгч ухалврин проектиг коммунистирин болн өргн олна оньгт гиж барлжанавиди. Эркн чинртә эн төрәр ухан-тоолвран келхт гиҗ нәәлжәнәвиди.

Келн — хоорндан күүндлһнә арһ болсн деерән, улсин седкл, энүнә культурин ул мөн. Келн бәәхлә — улс бәәнә. Келн болһн — зуг нег улсин зөөр болсн деерән цуг күмнә үнтә зөөр мөн. Культурмудын эврә авъясинь болҗ тусчн өөрцинь хадһллһн, эднг хаслһна, шахлһна ямаран чигн янала коолдлһн, СССР-ин цуг улсин духовн бәәдл-жирһл сүллан делгрлһиг теткллһн — партин келн-эмтнә политикин һол күцлмүдин негнь мөн. Эн халхд келн улсин келнә политикин төрмүд түрүн нүүрт һарч ирҗәнә. Цуг келд сулдан эдл зөвтәһәр делгрлһн, сурһлһна келиг эврә сән дурар шүүҗ авлһн энүнә һол принципс билә, тиигҗ үлдҗәнә.

Келн-эмтнә политикин ленинск принципин улд келнә тогтацин олзта-туста хаалһ диглҗ авлһиг мана обществд болжах ондаруллһна йовцс некҗәнә. Дүсүләд делгрүлҗәх демократизм болн интернационализм келн улсин болн келдин эдл зөв тогтав.

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съездин «Келн-эмтнә демократическ политик — сән дурни ниицәнүр, эвүр болн улс хоорндк зөвшәрлтүр татгч хаалһ» — гисн резолюцд келиг, культуриг, заншалыг болн авъясиг тевчлһнә хәрлцәг, гражданмуд болн улс хоорндк зөвшәлиг тогталһна ашиг оньдин кецәлт угаһар өскәд йовх кергтә гиж темдглгдҗәнә.

Ямаран чигн баһ келн улсиг буйсаж болшго, келинь геелһж болшго, эндр партьн төриг ниигж тәвҗәнә. Эрк шиллһнә болн дор ормдан зогслһна кемд бәәдлиг зәрц хажилһдг бәәснә ашт республикд этническ улнь болжах келн улсин — хальмг келн энүнлә эдл социалистическ келн улсин келнә күцәдг социальн кесг даалһвран, кергән күцәдгән уурв. Энүнә социальн улнь, зөвин бәәдл-таалнь зөвәр хасгдснь темдгтә биший. Сталинә эрк шиллһнә җилмүдт хальмгуд республикәсн күчәр нүүлһгдсмн, орн-нутгин дорд болн ар үзгин аһу ик һазрмудар эдн тарагдсмн, хальмг келәрн хоорндан күүндх арһнь тасрсмн, энүнә ашт хальмг кел меддг эмтнә то баһрсмн.

Моңгәр, материальн халхар, кадрмудар сулар теткллһнд, эн келәр эмтн хоорндан күүндлгән уурсмн, эн келәр зәңгллһн тату болжахин ашт болн олн дундын медрлин школмудт төрскн кел зааж дасхлһнд һарһсн эндү хальмг келнә делгрлтд боомтг болжана. Тер төләд Хальмг АССР-ин келн-эмтнә дошкольн учрежденьсиг болн сурһулин заведеньсиг шинрүлж делгрүллһнә кодлмшиг хооран саалго, ардкь орж нег мөслсн шиидвртәһәр күцәх кергтә болжана. Школд орхас урд бичкдүдиг хальмг келәр сурһлһн, школмудт болн сурһулин заведеньст энүг дасхлһн хальмг келн, келн-эмтнә культур хәрү үүдәж босхлһна, улсин духовн зөөр хадһллһна һоллгч фактор болх зөвтә.

Зуг һанцхн партийн, государственн органмудын күчллһәр хальмг кел делгрүллһнә күнд төрмүдиг хаһлҗ болшгонь медгдҗәнә. Хальмг келндән өрк-бүл болһн оньган өгч эс кергллтл, келәч дасҗ медҗ авлһн цуг улсин керг эс болтл хальмг кел дасллһна болн яруллһна бәәдлиг сән халхурнь эргүлж болшго.

Тер учрар чигн хальмг келнд государственн статус өглһнә төр республикин эмтнә олн зүсн багмудт өргәр күүндгдҗәнә. Олн дунд зәңгллһнә средствст барллһн, партийн, советск болн олна органмудт гражданмуд бичг бичлһн, келнә тогтацин тускар номин үүлдәчнр, интеллигенц дунд, күч-көлсч коллективст, сурһулин заведеньст болн школмудт күүндлһн, хальмг болн орс келдин статусин туск төр зөвтәһәр тәвхиг йилһв.

Республикин эмтн олалдг талдан чигн келдиг хадһллһна болн делгрүллһнә тускар бас килмжләҗ келгдв.

Олн келн улста государствд келд үүллһнә ленинск политикин идеймүд. «Өдгә цага таалд партин келн-эмтнә политик» гисн КПСС-ин платформ, КПСС-ин XXVIII съездин шиидврмүд эн һоллгч ухалврин улд тәвгдв. Хальмг АССР-т келнә тускар Хальмг АССР-ин Закана проектин улд эн установкс орулгдв, энүнд хальмг келнд государственн статус зүүлһгдв, орс келн болхла официальн келн гиж тоолгдв, юңгад гихлә, келн улс хоорнд залһлдата эв-арһ болж эн олзлгдна.

Закана проект ухалж дигтлсн кемд союзн болн автономн талдан республикудт белдгдсн эс гихлә, батлж авгдсн келнә туск законодательн актс оньг өггдҗ шинжлгдж дасгдв.

Йоснднь келхлә, бәәцин халхур шахад һарһгдсн хальмг болн нань чигн келдин социальн чинринь өөдлүллһн эн закана күцлнь мөн.

Келн улсин болн күмнә үнлҗ болшго ик зөөр болжах келиг харсҗ делгрүллһнүр Закана проект зәрүлгдсн бәәнә. Төрскн келндән дурлҗ энүгән харж хәләлһнә, талдан келн улсин келиг тевчлһнә туст эмтнә седклин даалһврас иштә эн закан һарчана. Тиим болхларн хальмг келнд государственн статус өглһн орс болн талдан кел олзллһар талдан келн улсин гражданмудын конституционн зөвинь көндәжәхмн уга. Хәрнь нам келнә халхд олна хәрлцәг диглҗ ирлцүллһн Хальмгт бәәдг болн келлдг олн зүсн келн улс нег негән медлһнд болн ниньгллтиг цааранднь батллһнд нөкцл болжахмн.

Хальмг келнд государственн статус өглһн олна бәәдл-жирһлин цуг халхд энүнә үүлдвриг теткхмн, энүнә чинринь өөдлүллһнд, хоорндан күүндлһнә эв-арһ болн улсин духовн культурин салшго хүв гиж энүг шунмһадулҗахмн, энүг цуг халхарнь делгрүллһнә болн номар шинжллһнә төлә сән таал тогтаж урмд өгхмн.

Республикин государственн болн олна бәәдл-жирһлин цуг халхд орс келиг сулдан олзлх арһ закана проект өгчәнә.

Иим керг-үүлдврмүд оңдаруллһна үндснлә ирлцҗәнә. Наадк нег халхаснь хальмг келнд государственн чинр зүүлһлһн. Энүнә үүлдврин социальн улынь батлх арһ өгхмн, талдан келн улсин цуг элчнрт хальмг улсин духовн зөөриг сәәнәр медх арһ учрах, өргн олна оньгиг келн эмтнә төрт тусхах. Талдан халхаснь болхла — орс келн эврә өөдән кергән нертәһәр күцәхмн, орн-нутгин экономическ нег аһуд республикин ормиг, энүнә культуриг бәәдл-жирһлиг батллһнд нөкцл болхмн.

Талдан келн-эмтн баг-багар бәәдг һазрмудт Хальмг АССР-т государственн болн официальн келнлә зергү государственн органмудын, предприятьмүдин, учрежденьсин болн организацсин үүлдврт, делопроизводствд болн документс бичлһнд бәәрн һазрин икнк келн-эмтнә келн олзлгдҗ чадхмн. Келн-эмтнә бийсинь делгрлтд нөкцл болсн деерән, моральн-политическ хамцлһнд болн негдлһнд эн нөкцл болхмн болжана.

Республикин болн бүклдән орн-нутгин келн-эмтнә болн келн улсин негдлт батрлһн хөөтндән хойр кел болн олн кел олзллһнла залһлдата болжахас иштә эдниг цуг халхарнь делгрүллһнә килмжиг Хальмг АССР бий деерән дааҗ авчана. Бәәцлән, эмтн хоорндк хәрлцәнд, церргә эңгст болн церргә янзта учрежденьст ямаран кел олзлхнь хөөнь заагдҗ кемжәлгдшго гиж Закана проектд онц темдглгдсн бәәнә.

Аш сүүлднь, республик кел олзллһна статус болн диг-дара йилһхләрн эврәннь бәәдл-жирһлдән кел шүүж авлһна эдл зөв Хальмг АССР-ин гражданин болһнд теткв, тегәд энүнәс йилһл уга келн-эмтнә нернә эдл харслт теткв. РСФСР-ин Конституцин болн Хальмг АССР-ин Конституцин, күүнә зөвин Декларацин (1948 ж.) болн Советск Союз орлцжах нарт делкән йосна актсин учр-утхла, үндснлә эн ирлцҗәнә.

Социальн олн зүсн халхд темдглгдсн йирнкү положеньсиг болн установксиг тодрхалулсн цагт законоположеньс болһниг ирлцнгүһәр теткллһн хәләгдв, келнә халхд гражданмудын зөв күцәгдллһнә иткл тогтагдв, энүнлә залһлдата профессиональн даалһвр үүлд бәәх эмтнд даалһгдв.

Шин Закаг үүлдврт орулллһна диг-даран тодрхаһар ухалгдв:

7-ч статьян хойрдгч хүвнь, 19-ч статья нег җилин эргцд үүлдврт орулгдхмн, 1992 җилин туула сарин 1 шинәс авн эклж үүлдхмн.

13-ч статьян һурвдгч хүвнь 5 җилин эргцд үүлдврт орулгдхмн, 1996 җилин туула сарин 1 шинәс авн эклж үүлдхмн.

20-ч статья, 24-ч статьян негдгч хүвнь 9 җилин эргцд үүлдврт орулгдхмн, 2000 җилин туула сарин 1 шинәс авн экләд үүлдхмн. Закан бийнь болхла 1991 җилин туула сарин 1 шинәс авн экләд үүлдхмн.

Терүнлә зергү заканла ирлцжәх зәрм актс авгдх зөвтә, эднәс иштә кергтә материальн-техническ, финансин, кадрин болн сурһулин-методическ көрң Заканла ирлцүлгдҗәнә.

Төриг зөв-йосар хаһллһн эркән уга кергтә болжана, болв республикд келн эмтнә келнә тогтацин эврә күцц аспект болжахш. Эн кергт государственн керг-үүлдврмүдт болн күцлүр зәрүлгдсн олна үүлдврт ик чинр өггдҗәнә. Эн некврмүдәс иштә «2000 җилин кем күртл Хальмг АССР-т хальмг кел болн талдан чигн келн улсин келд делгрүллһнә государственн программ» 1991 җилин туула сарин 1 шин күртл ухалҗ диглтхә гиж Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд даалһгдв.

Энүнәс нааһур, СССР-ин АН-ә Хальмг ИОН, КГУ-н, келн-эмтнә школмудын НИИ-н лабораторин, багшнрин мергжлт өөдлүллһнә институтын, республикин министерствсин болн ведомствсин, партийн комитетмүдин, олна организацсин болн үүдәгч ниицәсин сүв-селвгүдин ул деер Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет хальмг келнә олна үүлдвриг цааранднь өргжүллһәр делгрнгү бүрдәмжин-практическ керг-үүлдврмүд болн сүв-селвгүд батлж авх зөвтә. Хальмг болн талдан чигн келдин үүлдвриг өргжүллһнә төр хаһллһнд государственн чинр өггдж күцәгдх зөвтә. Эн заагдсн программиг олн эмтн өргәр дөннх зөвтә. Энүг бәәдл-жирһлд тохраж күцәлһн государственн болн олна хамцу янзта болх зөвтә.

Аһу ик чинртә эн төриг күцәлһн бәәдл-жирһлд энүг тохралһна эн кемд энүнә сәхәәж үүлдх цуг органмудын күчллһиг даңгин зүүцүлж үүлдҗәхиг некҗәнә. Кергтә хамг медрлтә болн күцц зөвйоста зүүцүлгч ирлцнгү цутхлң Деед Советд бүрдәлһнә төриг бачм кевәр хаһлх кергтә болжах бәәдлтә.

Хальмг АССР-т келнә туск Закана проектәр күүндвр кеснә йовудт РСФСР-ин Компартин республиканск комитетин идеологическ комиссин ухалж дигтлсн республикд келнә политикин болн келнә тогтацин туск һоллгч ухалврин селвглгдҗәх проект болн энүг бәәдл-жирһлд итт тохраж күцәлһнә хаалһнь бүклдән иим болжана.

* * *

«Хальмг АССР-т келнә туск» Зака республикин Деед Совет батлҗ авсна хөөн коммунистнрин, цуг девсңгин улсин депутатнрин болн күч-көлсчнрин ухан-тоолвр учрт авгдад эн документин товчлгч вариантнь хәләгдхмн.

ИЖЛИН КӨВӘД КҮҢКНСН АЙСМУД

«Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдсн байр Әәдрхнә һазрт болв

Көк девән ноһата, өндр модд урһсн Ижлин көвәд өрүн эртәс авн олн эмтн цуглрв. «Җаңһрин» 550 җилин өөн» гисн кееһәр бичгдсн ик үгмүд холас үзгднә. Сценә өмн эрәдлүләд олн ска мейк тәвҗ. Ке-сәәхн хувцан өмссн эмтн удлго энд зерглҗ суув. Эдн дунд көгшн, медәтә ээҗнр болн аавнр, хальмг хувц өмссн көркхн бичкдүд, өрк-бүләрн — көвүн, бертәһән, ач-жичтәһән ирсн эмтн чигн бәәнә.

Мана хажуд суусн дундын наста, батчирг цогцта залу — Трусовск района Стрелецкое селәнәс ирсн Николай Дорджиевич Лиджиев гидг күн бәәҗ. Эдн «Җаңһрин» 550 җилин өөнин байрт орлцхар нааран өрк-бүләрн ирж.

— Минн гергм Бәәвә — дуулдг, биилдг эрдмтә күн. Эндр энд үзүлгдх концертд орлцх. Бидн һурвн көвүтә, нег күүктәвидн. Һурвн бер бәәнә, негнь — орс. Ода зурһан ачта болвидн, — гиж Николай Дорджиевич эврәннь өрк-бүллә мадниг таньлдулв.

Тер хоорнд байр эклв. «Енотаевский» совхозин директор, Әәдрхнә областин Советин улсин депутат Михаил Михайлович Марков байрт ирсн эмтиг үнн седкләсн йөрәәд, байриг секв. Дарунь дәәнә болн күч-көлснә ветеран, журналист Бембет Дорджиевич Бакаев хальмг, орс, хасг келәр йөрәл келәд, Хальмгин теегәс халун мендән келв. «Хальмг үнн» газетин дааврта секләтр Г. Г. Тюмидова, баһ наста

Фольклорн багд орлцсн баһчуд, хальмг хувцта көвүд «Җаңһрин» баатрмуд болҗ сцен деер һарч ирәд, бәлгин тасрхаг үзүлв. Хортна һарт туссн Арг Улан Хоңһран харсҗ авхар баатрмуд арнзл-күлгән унад һарцхана. Ардаснь күүкд, берәд «алтн жолаһан эргүлҗ иртхә» гиж йөрәһәд үлднә. Театрализованн эн наадна орлцсн совхозин артистнрин хальмг хувциг совхозин мөңгәр Элстд уюлж. Совхозин һардвр, тусла директор Михаил Михайлович Марков «Җаңһрин» өөнин байрт шунмһа кевәр белдж. Зуг хальмг хувц уюлхин төлә 11 миңһн арслң һарһж. Ирсн гиичнриг совхозин хот уудг герт махн-шөләр, цә-боорцгар тоолһнд бас баһ биш һару һарсн болх.

— Мана эдл-ахун эмтн сәәнәр көдлнә, җиңт болһн му биш ору авнавидн. Тегәд чигн келн-эмтнә байрин өдриг сәәнәр, сергмжтәһәр давулхин төлә мадна мөңгн харм биш. Энн — тедн күч-көлсәр хоршагдсн зөөр, — гиж Михаил Михайлович келнә.

ИЖЛИН КӨВӘД КҮҢКНСН АЙСМУД

«Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдсн байр Әәдрхнә һазрт болв

Көк девән ноһата, өндр модд урһсн Ижлин көвәд өрүн эртәс авн олн әмтн цуглрв. «Җаңһрин» 550 җилин өөн» гисн кеенһәр бичгдсн ик үгмүд холас үзгднә. Сценә өмн эрәдлүләд олн ска мейк тәвҗ. Ке-сәәхн хувцан өмссн әмтн удлго энд зерглҗ суув. Эдн дунд көгшн, медәтә ээҗнр болн аавнр, хальмг хувц өмссн көркхн бичкдүд, өрк-бүләрн — көвүн, бертәһән, ач-жичтәһән ирсн әмтн чигн бәәнә.

Мана хажуд суусн дундын наста, батчнрг цогцта залу — Трусовск района Стрелецкое селәнәс ирсн Николай Дорджиевич Лиджиев гидг күн бәәҗ. Эдн «Җаңһрин» 550 җилин өөнин байрт орлцхар нәәрән өрк-бүләрн ирҗ.

— Мини гергм Бәәвә — дуулдг, биилдг эрдмтә күн. Эндр энд үзүлгдх концертд орҗх. Бидн һурвн көвүтә, нег күүктәвидн. Һурвн бер бәәнә, негнь — орс. Ода зурһан ачта болвидн, — гиҗ Николай Дорджиевич эврәннь өрк-бүлә мадниг таньлдулв.

Тер хоорнд байр эклв. «Енотаевский» совхозин директор, Әәдрхнә областин Советин улсин депутат Михаил Михайлович Марков байрт ирсн әмтиг үнн седкләсн йөрәһәд, байриг секв. Дарунь дәәнә болн күчкөлснә ветеран, журналист Бембет Дорджиевич Бакаев хальмг, орс, хасг келәр йөрәл келәд, Хальмгин теегәс халун мендән келв. «Хальмг үнн» газетин даавртa сегләтр Г. Г. Тюмидова, баһ наста шүлгч, Хальмгин комсомолын Эрдни Деликовин нертә мөрән лауреат Эльдшә Эрдни бас йөрәлин үг келв.

«Енотаевский» совхозин фольклорн багин артистнрин үзүлсн концерт әмтнд таасгдв. Кезәәк болн өдгә цагин хальмг ду дуулад, биилэд, совхозин артистнр әмтиг сергәв. Хальмгин һазрас ирсн гиичнр — Целинн района эврә дурар үүлдг «Җирһл» ансамбль бас йир соньн концерт үзүлв. Ансамблин ханьд баһ наста күүкд, көвүд орна. Эднә нежәдәр болн олар биилсн хальмг бн цугтаднь һәәхмҗ болв.

Концертла зергләд энд олн зүсн керг-үүлдврмүд бүрдәгдв. Талвң эргнд Енотаевск райпо олн зүсн хот-хол, эд-тавр хулдв. Хальмг жомба, хасг, орс цә, бөрг, боорцг, шашлык, дотр — кесг сенр хот энд амсҗ үзвидн. Хальмг ишкә гер дотр соньмсад орсн күн кезәәк хальмг улсин өлг-эд үзсн деерән, күндтә гиич болна. Терүг герин эзн — хальмг хувцта өвгн тосҗ авад дотр, цуста хот өгәд гиичлүлнә.

— Мана районд олн келн-әмтнә әлчнр бәәнә. Тегәд чигн келн-әмтнә байрин өдрмүд манад сән авъяст хүврҗәнә, — гиҗ Енотаевск райсоветин күцәгч комитетин ахлач И. А. Нестеренко келв. — Үлгүрнь, уулын келн-әмтнә, орс, хасг улсин байр йир сәәнәр давв. Әмтнд ним керг-үүлдврмүд икәр таасгдна. Хоорндан ни-эвәр, ах-дүүһинәр бәәдг авъяс батруллһнд эн көдлмш нилчән күргнә.

Ниргн эн мана ирсн Восток селәнд («Енотаевский» совхоз) олн келн-әмтнә әлчнр хоорндан, мана алдр «Җаңһрт» келгддгәр, «чини-мини» гих седкл угаһар, негнегән дөңнҗ, байр-зовлңган хувалцҗ бәәхнь медгднә. Үлгүрнь, энд 30 шаху җилдән бәәжәх хасг күн Абиль Шахимов олн җил хөөнд көдләд, ода пенсьт бәәнә. Нәәмн үрән өскҗ босхж, ода долан ачта.

— Мана селәнә әмтн нииһәр бәәнә. Келн, зүсәрнь әмтиг йилһнә гидг юмн учрхш. Нег үлү хальмгуд болн хасгуд хоорндан таарч бәәнә гиҗ би келх биләв. Келхд, мана селәнә әмтн Очир Баинович Бадаевиг күндлнә. Эн хальмг күүнә өрк-бүлднь ода хасгуд чигн, орсмуд чигн бәәнә, — гиҗ Абиль Шахимов келнә.

— Мел чик, — гиҗ эвүг Молдаш Ишахов, бас хасг келн күн, дөңнв. — Оцклдүр мана селәнд һашута йовдл учрв. Баахн наста хальмг көвүн өңгрв. Цергәс бууҗ ирсәннь хөөн гемин зүүләр өңгрв. Бидн цугтан эн өрк-бүлин зовлңгинь хувалцвидн. Цугтан селәһәрн көвүг сүл хаалһднь үдшәҗ һарһвидн, — гиҗ эн саналдв.

Восток селәнд бәәдг хальмгуд «Җаңһрин» өөнин байрт шунмһа белдвр кев. Селәнә күүкд, берәд ирсн гиичнриг хальмгин йосар сәәнәр гиичлүлҗ һарһхин төлә сәәни дуусн боорцг шарад, дотр цеврләд, махта хот кеһәд, нөр-хол уга бәәҗ. Зәрмснь бичкдүдтән, биистән хальмг хувц уяд, сахньлдад бас нөр тату болв. Тер биийнь өрүн эртәс авн эдн кееһин хувцан өмсәд, сергмжтә кевәр байран давулв.

Фольклорн багд орлцсн баһчуд, хальмг хувцта көвүд «Җаңһрин» баатрмуд болҗ сцен деер һарч ирәд, бөлгин тасрхаг үзүлв. Хортна һарт туссн Арг Улан Хоңһран харсҗ авхар баатрмуд арнзл-күлгән унад һарцхана. Ардаснь күүкд, берәд «алтн жолаһан эргүлҗ иртхә» гиҗ йөрәһәд үлднә. Театрализованн эн наадид орлцсн совхозин артистнрин хальмг хувциг совхозин мөнгәр Элстд уюлҗ. Совхозин һардвр, туслң директор Михаил Михайлович Марков «Җаңһрин» өөнин байрт шунмһа кевәр белдҗ. Зуг хальмг хувц уюлхин төлә 11 миңһн арслң һарһж. Ирсн гиичнриг совхозин хот уудг герт махн-шөләр, цә-боорцгар тоолһнд бас баһ биш һару һарсн болх.

— Мана эдл-ахун әмтн сәәнәр көдлнә, җил болһн му биш ору авнавидн. Тегәд чигн келн-әмтнә байрин өдриг сәәнәр, сергмжтәһәр давулхин төлә маднд мөнгн харм биш. Эннь — теднә күч-көлсәр хоршагдсн зөөр, — гиҗ Михаил Михайлович келнә.

Эн күүнә тускар бүләи олн үг келҗ болхмн, юңгад гихлә, совхозин көдлмшчнр, селәнә ветеранмуд—цугтан эврәннь директориг күндлнә. Күн болһнд оньган өгдг, тевчнһү седклтә, болһамжта, тоолврта күн гиҗ энүнә тускар эдн келнә. Болв көдлмшин халхар чаңһ некврта, бат хәләцтә һардач.

Энд 30 шаху келн-әмтнә әлчнр бәәдгҗ. Тегәд совхозин һардачнр келн-әмтнә төрмүдт ик оньган өгчәхнь медгднә. «Енотаевский» совхозд бәәдг дөч һар хальмг өркбүлд совхозин мөңгәр «Хальмг үнн» газет бичүлҗ авх болҗ Михаил Михайлович Марков үгән өгв. Мана Хальмг таңһчин зәрм эдл-ахусин һардачнр болхла әмтнд биш, нам биисн чигн хальмг келәр һардг газетиг бичүлҗ авхасн зулдг йовдлмуд эн саамд маднд тоолгдв...

«Җаңһрин» 550 җилин өөнин байрт орлцхар хоша бәәх селәдәс, мана республикин «Полынный» совхозас бүкл делегацс ирв. Полынецнрин делегацин ханьд совхозин парткомин сегләтр А. М. Тажгенов, ветеранмудын советин ахлач Х. А. Гаряев, кесг хөөчнр ирв. Эднәс негнь — хөөч Хусаин Таубаевич Сариев өрк-бүләрн ирҗ.

— «Җаңһрин» байр энд йир өргмжтәһәр давжана. Ним байр Әәдрхнә һазрт бәәдг олн келн-әмтиг хоорднь улм батар залһҗ нииллүлх, гиҗ тоолжанав. Элстд болсн «Җаңһрин» байрт би бас орлцлав. Нанд икәр таасгдв, — гиҗ эн келв.

«Енотаевский» совхозас дөчн-тәвн дуунад бәәдг «Волжский» совхозд бәәдг хальмгуд энд олар ирв. Эдниг совхозин партийн организацин сегләтр В. М. Мурзагалиева һардҗ ирв. Копановка селәнәс ирсн «Соседушка» гидг орс хазгин ансамбль бас нәрнаад үзүлв.

Әмтин сән йөрәлин, хальмг хувцна, хальмг дууна болн биийин, ингәр утң зәрлһнә, бөк ноолдлһна марһанд байрт ирсн әмтн орлцад, билг-эрдмән үзүлв. Седкл авлгч хальмг ду-биийин айсмуд кесгтән Ижлин көвәд дүүрән болҗ күңкнв.

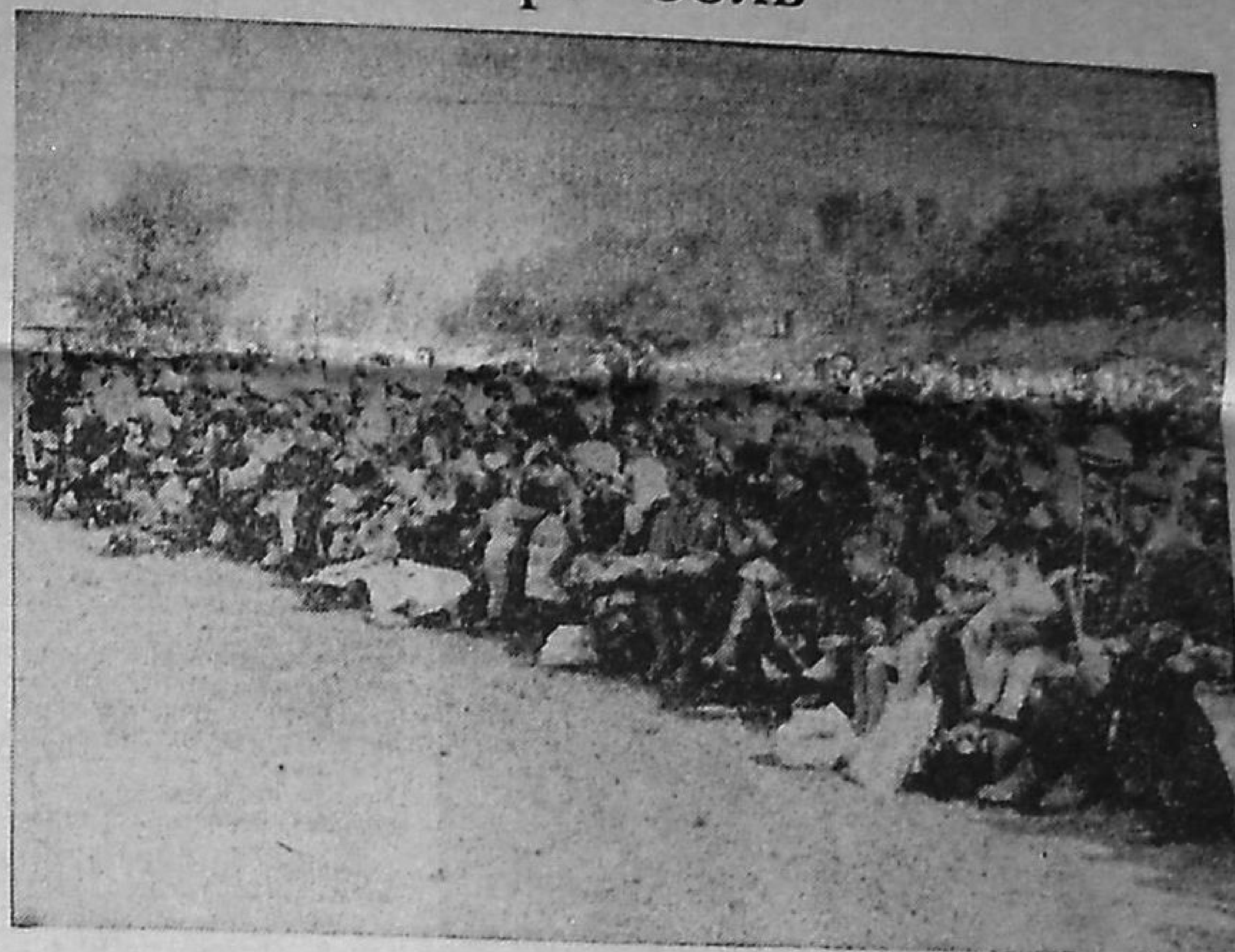
«Җаңһрин» өөнд нерәдсн нәр-наадыг белдсн режиссер — Хальмг АССР-ин культурин министерствин РНМЦ-н методист Любовь Пюрвяевна Басхаева эн өдр ханлтын олн үг сонсв. Әәдрхнә областин культурин заллтын нерн деерәс энүнд Күндллһнә һашг, үнтә белг бәрүлҗ өггдв. Тер мет «Енотаевский» совхозин директор М. М. Марковд, «Җирһл» ансамбльд, байрт орлцсн наань чигн коллективст цуглрсн әмтн ик ханлтан өргв.

Байрин нәр-наадн төгсв. Болв «Җаңһрин» өөнин байрт орлцсн әмтн эн өдриг эврә седклдән удаңд хадһлх. Нег үлү баһчуд, бичкдүд 50 җил давхла, алдр дуулврин 600 җилин өөниг темдглсн цагт, Ижлин көвәд болсн сергмжтә эн нәәриг толлҗ келх.

ТҮМДӘ Галина,

мана шишлң корр.

ЗУРГУДТ: «Җаңһрин» 550 җилин өөнд нерәдсн байр Ижлин көвәд болжах кем.

Садовое селәнд олн җил хооран тосхгдсн Сарпинск района централья больниц әдгә цагт хамхрад хуурчахиг района әмтн меднә. Поликлиникин медицинск көдләчнр көдлмшән цааранднь кехин төлә оборудованьтаһан хамдан РАПО-н герүр нүүж һарсна хөөн тер больницин герт капитальн ясвр кесг җилдән татгдх бәәдлтә.

Поликлиникин сулдсн герт баһ-саһар ясвр кегдсна хөөн нааран больницин хамхрҗах герәс гемтә улсиг нүүлһҗ орулв. бәәдлиг эврә нүдәрн үзәд бичҗәхм эн.

Дәкәд нег төрин тускар келх санатав. Үвл өөрдҗ йовна. Района больницин цуг әңгсин палатмудт ясвр кех кергтә. Болв больницин һардвр әнүнә тускар ухалжахш. Келхд, терапевтическ әңгин палатмудын эрсмүд эд уга болв. Больницин эргндк һазрт энд-тенд нүкд малтгдад хайгдсн бәәнә. Тегәд больницин медицинск көдләчнрт, гемтә улст эндәһәр йовхд эв уга болв. Нег үлү шам эс шатсн сөөһәр күн йовсн цагт көлән хуһлх.

●Селькор төр тәвҗәнә

Гемтә улст дөң болтн

Больницд тиим бәәдл тогтсн болжана. Болв Садовое селәнә эрүл-менд харлһна цергллһст бийстнь ямаран бәәдл тогтв? Поликлиник РАПО-н герт бәәршлв, төрлһнә гер «Сельхозэнергон» герт бәәнә. Садв гемин әңгд эмнүлгджәсн улс эмнлһән цааранднь авхин төлә Кетчнрә районур йовулгдв. Бичкдүдиг эмндг әңг ода бәәх больницин өөрк герт бәәнә. Эднәс хол биш хальдврта гем эмндг әңг бәәнә. Хальдврта гемтә улсиг эмнлһн авхин төлә урднь «Аршань-Зельменский» совхозур йовулдг билә.

Әмт эмндг цергллтс Садовое селәһәр тиигҗ тараһдв. Тедн нег-негнәсн кесг дуунә һазрт бәәнә. Тегәд централья больницин көдләчнрт бәәтхә, гемтә улст эмнлһ авхд күнд болжана. Района цутхлңгин, тер мет района селәдин әмтн нааран эмчин дөң авхар ирәд, ямаран седклтә һарч йовдгинь нам келәд чигн керг уга. Нег үлү көгшн улст, Төрскән харсгч Алдр дәәнә инвалидмүдт түрү болжана. Тедн поликлиникд эмчүр одад, эмнлһ авхар седхләрн, аптек күртл һучн минутд йовҗ күрәд, тендәсн хойр дууна һазрт бәәх лабораторьт одна. Больницд өрәд эмнх кергтә гиж эмч келхлә, поликлиникәс һурвн дууна һазрт бәәх больницд күрх кергтә. Гемтә күн тиигҗ йовад бәәж муурна.

Мана района централья больницин көдләчнрт көдлмшин сән таал тогтах болн селәдәс ирсн әмтид эмнлһ авхин төлә таал тогтах кергтә болжахин тускар мана района «Коммунист» болн «Хальмг үнн» газетмүдт урднь бичгдлә. Больнпс негнегнәсн хол бәәдгиг уурулх, партин райкомин, райисполкомин, райвоенкоматын болн краеведческ музейин гермүдиг района эрүл-менд харлһна халхд өгхин туск седв әмтн келлә. Тер заагдсн организацин һардачнр бүүнч седкләтә болсн болхла, әмтиг медицинск теткәлһнә төрмүд хаалтдн билә. Болв... керг урдк кевәрн үлдв. Күцәж болх һардвр күцәгдсн уга. Района партин, советск һардачнр медицинск теткәлһнә зермүдиг [illegible]

ЦРБ-н ах эмчин дарук А. И. Василенко эн дутуг уурулллһнд онц оньган өгх зөвтә. Палатмудыг ясад, больницин эргндк һазриг тегшләд, шам шатдг төр эн хаһлх зөвтә болжана.

Больницин кухньд Т. Пазухина болн А. М. Ересько хот кеһәчнр болҗ көдлнә. Кухнь дотркнь йир буар. Эрсмүдинь болн ораһинь ясх кергтә. 82 күүнд хот кедг кухня бәәдл нигәрән ирсн күү жигшүлнә. Гемтә улст өгдг хотын рационд темсн, зер-земш уга болжах йовдл намаг икәр алнтрулв. Темс, тарвс, һу, альм, кедм, нань чигн витаминтә продукц икәр эдлтн, гиж медикүд гемтә улст селвгән өгнә, болв больниц бийнь эн некврнг күцәхш. Хот уулһна герин көдләчнрин келсәр, гемтә улст эн җил помидор зуг негх дәкж өггдҗ. Юңгад тиим болжахиг кен чигн меджәхш. Темс, зер-земш урһадг селән һазрт тиим болжахла, балһсна һазрт яһдв? Учринь медхәр района больницин ах эмч В. О. Дорджиевлә күүндхәр седсн бийнь терүнлә харһҗ чадсн угав. Көдлхд күнд болсн бийнь гемтә улсиг темсәр, зер-земшәр теткәлһнә төриг бәәсн арһарн хаһлх кергтә. Тиим болад бәәхлә, гемтә улс юңгад һундл эс өргхв?

Сарпинск района әмтиг эмнлһнә халхд тиим ик дуту-дундс бәәнә. Терүн деер хаһлхд дегд күнд болдго төрмүд больницин көдләчнриг бас зована. Үлгүрнь, терапевтическ әңгин телефонн аппарат эвдркә. «Степной» совхозд, магазинд, әмтнә патьрмудур җиңнүлсн цагт медицинск бачм дөң күргдг станцин 03 телефон җиңгнә. Эн телефон терапевтическ әңгин телефонла параллельн залһлдулгдсмн. Тегәд энд телефон өдрин дуусн җиңгдгт көдләчнрт төвкнүн көдлҗ болжахш. Района залһлдана әңгин һардачнрт энүнә тускар кесг дәкж зәңглсн болв чигн тедн тер эвдрлтиг уга кежәхш. Ним дутүг чиклхд юн бәәнә? Зуг медикүдин туст залһлдана әңгин көдләчнрин оньг кергтә болжахнь лавта.

Цуг халхсар әмтнә эрүл-менд харлһна тиим [illegible]

ЖУРНАЛИСТИН БЛОКНОТАС

ФРАНЦИН КЕ-СӘӘХН ҺАЗРТ

Эн орн-нутгин тускар үг һарсн цагт зәрм әмтнә сананд Нотр-Дам, Лувр, Эйфелин бәәшң орна. Зәрмснь болхла нер туурсн модельермүд Пьер Карденә, Кристиан Диорин тускар санна. Яһдг болв чигн Франциг үзх, терүнә уульнцсар йовх седкл зүүҗәх әмтн олн. Мини хөвәр, эн җилд нанд тиим арһ учрв. СССР-ин журналистнрин Ниицәнә путевкар зуучллһ кеснәнь тускар умшачнртан келж өгхәр бәәнәв.

Парижур нислһн

Һаха сарин 8-лә асхлад Москван Шереметьево аэропортд мана баг — ут тоодан 30 журналист— хурв. Удан болсн уга, самолетдан сууһад, Париж тал темцвидн. Хаалһдан хоорндан экләд таньлдвидн. Ик зуудан мана багд Москван журналистнр— 16 күн —орсн бәәж. Наадкснь Әрәсән областьмудас, автономн республикүдәс ирсн нежәд күн.

Хаалһин өрәл давж одхла стюардессмүд хот, унд пассажирмүдт түгәҗ өгв. Самолет дотраһур түлкҗ йовҗ төгәтә тәвциг хәләхлә күн өврнә. Юн эс бәәнә: минеральн усн, әмтәхн унди, шоколад, һазадын орнд кесн эвтәкн банкта пиив, чаһр. Зуг мана туристнрт терүг хулдҗ авдг арһ уга болҗ һарв. Юңгад гихлә, цуг эн тоот зуг валютар хулдгдна. Маднд болхла минеральн ус эс гиж «Саяны» нертә әмтәхн унд өгдг юмн бәәж. Тиим йовдл өврмжтә болн зәвәр һунлта юмн гиж нанд сангдна. Эврә һазра әмтиг баслһн тер биший?

Тиигәд ухалад йовтл Парижд, Шарль де Голль аэропортд мана самолет ирҗ буув. Нарт делкән чинртә эн аэропортд дала әмтн үзгдхш. Эн туст мана орчулач Н. В. Горелова цәәлһвр өгв: энд үүмлләд бәәх керг уга. Нисҗ һарх цаган меджәх пассажирмүд шишлң хораст, рестораңд, бичкн-бичкн кафест таварн сууһад амрна. Документс белдлһнд дала цаг керглгдхш.

Автобуст мана гид маднла таньлдв. Рафаэль Фаэ олн җилдән советск туристнрлә көдлҗәх күн. Цаган геелго экләд Парижин тускар маднд эн келв.

Басл нәрн янзта
Балһсн бәәсмч, Париж,
Туулин нутг дунд
Төөрсн мет өвржәнәв, —

гисн мөрмүд сөөни Парижин герлтә сәәхн уульнцсар йовҗ йовхлам ухандм орв. Рекламин кесг зүсн өңгтә шамс, ора күртл, зәрмдән нам өр цөәтл көллдг кафесин, ресторанмудын, ик-ик болн бичкәхн магазидин герл, фонтанмуд оньг авлна.

Мана гид орс кел сәәнәр меддг бәәж. Терүнә келсиг сонсн школд сурч йовсн цаган тодлув. Тиигхд францускк кел зурһан җилдән дассн бийнь, цөөкн үг тодлхас биш, сәәхн эн келиг йосндан дасҗ авсн угав. Францд амрч йовхдан эн туст кесг дәкж харм төрләв. Мана бәәдл-җирһл хүвржәх цагт өсжәх баһчудт һазадын келнд сәәнәр оньган тусхах кергтә: Эрдм-сурһулин халхин көдләчнр энүг ясруллһнд килмжән тусхах зөвтә.

Түрүн асхи гиичлүртән оратҗ ирсндән юмнд одж чадсн угавидн. Хора болһнд хошаһад күү орулв. Нег йовдл икәр өврүлв. Францд нәәмн хонгтан дөрвн гиичлүрт бәәввидн. Негиднь чигн маднас паспорт некск уга. Ямаран чигн бланкд нер-усан, альдас, ямаран кергәр ирсән, альд көдллгән бичж өгсн угавидн. Тер бийнь кен альк хорад бәәдгиг гиичлүрин көдләчнр тодрхаһар зааҗ өгнә.

Хорасьнь дала ик биш, болв көдлх зөвтә тоотнь— телевизорнь, цуг кранмуднь, шамнь сәәнәр көдлнә. Эн саамд Москвад мана бәәсн «Севастополь» гиичлүрин хора тодлгдв. Телевизор гих юмн төрүц уга, радионь болхла көдлжәсн уга билә. Хойр хоран тоод нег телефон. Телефоһар герүрн җиннүлснә хөөн мөңгинь өгхәр кесгтән күләх кергтә.

Париж—өврмҗтә балһсн

Маңһдур өрүндьнь, һаха сарин 10-ла, «Сюзанна» нертә автобус мана багиг Луврур авад йовв. Эн музейин тускар бичгдсн дегтрмүд олн. Терүг кесг әмтн умшсн болх. Делкәд нернь туурсн алдр зурачнрин, ташр һанцхн Францин биш, талдан чигн орн-нутгудын зурачнрин үүдәврмүд Луврин алтн көрңгинь тогтаҗана. Цуг эн тоотар французмуд бахмҗ кеж, ик килмжтәһәр хадһлҗана.

Боттичелин фрескс, Караваджон, Ваттон, Фрагонарин, Леонардо да Винчин нердиг кен эс меднә. Болв репродукцс биш, теднә бийсиннь һарар зурсн зургудыг эврә нүдәрн үзсндән ик гидгәр би байрлув. Живописин халхд дала ик медрл нанд уга. Болв делкәд темдгтә «Джоконда», ардасм кесгтән хәләҗ мишәсн болҗ нанд медгдв. Алдр зурачин билг кесг зун җил давсна хөөн чигн саяд әмтнә седкл авлжана. «Джокондан» өөр оньдин әмтн олар хурна. Кесг туристнр зургинь цокҗ авна. Терүнә туужар соньмсна. Луврас зург хулхалҗ авч һарна гидгнь кецү күнд юмн. Болв 1911 җилд «Джокондаг» хулхалҗ авсна тускар Рафаэль соньнар келж өгв. Зуг һурвн җил болад эн алдр үүдәвр Флоренцд олдсмн.

1992 җилд Лувр үүдәгдснә 200 җилин өөн Францд темдглгдхмн. Эн өөниг угтҗ музейд шинрүллһнә көдлмш кегджәнә. Ташр эн саамд Луврин ик кезәңк бәәдлинь, янзинь хадһлхин төләд цугнь кегджәнә. Нам ясврин көдлмш кегджәхнь һазаһас үзгджәхш. Элсн, тоорм-тоосн, хамхрха чолун уга. Ясгджах әңгнь халхлгдсн бәәнә.

АНҖУКАН Ольга.
(Цаарандкнь барлгдхмн.)

Французск Эльзас гидг областьд Верхний Рейн департаментд бәәх Риквир гидг баахн балһсиг Францин туристическ «сувсн» гиж зөвтәһәр нерәднә. Энд миңһнәс әрвго үлү улс бәәнә. Зуг җилин дуусн энд күн дала. Риквирэльзасск рислингин хотл балһсн, энд цугнь XVII зун җилд бәәсн кевәрн хадһлгдҗ.

ЗУРГТ: Риквир эндр.

ТАСС-ин зург.

Күнд бәәдл тогтснас иштә

ВЛАДИКАВКАЗ. (ТАСС-ин корр. В. Шанаев). Автономн республикин олнд зәңглһнә средствс әндр Северо-Осетинск АССР-ин Деед Советин Президиумин һарһсн «Северо-Осетинск АССР-ин һазрт әмтнә то механическ өслһиг цаг-зуур кемҗәллһнә тускар» гидг зәрлг барлцхав.

Автономн республикд олна-политическ нәрн бәәдл тогтсн учрар ним шиидвр авгдв гиж зәрлгт келгджәнә. Северо-Осетинск АССР-н [illegible] тетхд күнд болҗахас келтә республикин әмтнә то механическ өслһиг баһрулх болн миграциг залж болх бачм керг-үүлдвр күцәх кергтә болжана.

Северо-Осетинск АССР-ин Деед Советин Президиум эврәнь тогтавртан автономн республикин һазрт гражданмудыг прописк орулдг цаг-зуурин зокал тогтав. Республикд дангин бәәдг прописк уга улсиг энд көдлмшт орулж авх зөв уга. Государст[illegible]

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Хулһн сарин 8,

САРН ЭДР [illegible]

Бичкдүдин нег час. 17.45— Рынок: Германьд яһҗ кегджәнә. 18.30 —Цаг. 19.00— Актуальн интервью. 19.10 [illegible]

тератур. 11-ч класс. 11.10— Научн-популярн фильм. 12.05 «Не забудь оглянуться». Худ. фильм. 13.40 — Док. фильмин премьер. 14.05 — Давтж [illegible]

Советин сессин дневник. 23.40 —«Кража». Худ. фильм. 1-ч серий.

Бәәрн программ: 18.30— [illegible]

…бәәх лабораторьт одна. Больницд орад эмнх кергтә гиж эмч келхлә, поликлиникәс һурвн дуунa һазрт бәәх больницд күрх кергтә. Гемтә күн тиигж йовад бәәж муурна.

Мана района центральн больницин көдләчирт көдлмшин сән таал тогтах болн селәдәс ирсн әмтнд эмнлһ авхин төлә таал тогтах кергтә болжахин тускар мана района «Коммунист» болн «Хальмг үнн» газетмүдт урднь бичгдлә. Больницс негнегнәсн хол бәәдгиг уурулх, партин райкомин, райисполкомин, райвоенкоматын болн краеведческ музейин гермүдиг района әрүл-менд харлһна халхд өгхин туск селвг әмтн келлә. Тер заагдсн организацсин һардачир буйнч седклтә болсн болхла, әмтиг медицинск тетклһнә төрмүд хаһлгдх билә. Болв... керг урдк кевәрн үлдв. Күцәж болх үүлдвр күцәгдсн уга. Района партийн, советск һардачнр медицинск тетклһнә төрмүдиг унгарнь эсрулхин туск күч-көлсчнрин селвгүдиг күцәхәр адһжахш.

Шидр мини гергм гемтәд, центральн больницин терапевтическ әңгд орулгдж эмнүлгдлә. Больницд тогтсн …арнарн халлх кергтә. Тиим болад бәәхлә, гемтә улс юнгад һундл эс өргхв?

Сарпинск района әмтиг эмнлһнә халхд тиим ик дуту-дундс бәәнә. Терүн деер хаһлхд дегд күнд болдго төрмүд больницин көдләчирг бас зована. Үлгүрнь, терапевтическ әңгин телефони аппарат эвдрнә. «Степной» совхозд, магазинд, әмтнә патьрмудур жиицүлсн цагт медицинск бачм дөң күргдг станцин 03 телефон жиинә. Эн телефон терапевтическ әңгин телефонла параллельн залһлдулгдсмн. Тегәд энд телефон өдрин дуусн жиицдгт көдләчирт тевкнүн көдлж болжахш. Района залһлдана әңгин һардачирт энүнә тускар кесг дәкж зәңглсн болв чигн теднн тер эвдрлтиг уга кежәхш. Ним дутүг чиклхә юн бәәнә? Зуг медикүдин туст залһлдана әңгин көдләчирин оньг кергтә болжахнь лавта.

Цуг халхсар әмтнә әрүл-менд харлһнд тиим олн дуту-дундта бәәдл тогтсна ашт әмтн чигн, гемтә улс чигн ик зовлң үзжәнә. Кедү күртл тиигж бәәхмб?

П. ВЯТКИН,
мана селькор.

…Мана гид орс кел сәәнәр медәг бәәж. Терүнә келсиг сонсн школд сурч йовсн цаган тодлув. Тиигхд француэск кел зурһан жилдән дасси бийнь, цөөкн үг тодлхас биш, сәәхн эн келиг йосндан дасж авсн угав. Францд амрч йовхдан эн туст кесг дәкж харм төрләв. Мана бәәдл-жирһл хүврҗәх…

…көдлмш кегджәнә. Ташр эн саамд Луврин ик кезәңк бәәдлинь, янзинь хадһлхин төләд цугнь кегджәнә. Нам яврин көдлмш кегджәхнь һазаһас үзгджәхш. Элсн, тоорм-тоосн, хамхрха чолун уга. Ясгджах әңгнь халхлгдсн бәәнә.

АНҖУКАН Ольга.
(Цаарандкнь барлгдхмн.)

…Франции туристическ «сувсн» гиж зөвтәһәр нерәддуусн энд күн дала. Энд минһнәс әрвго үлү улс бәәнә. Зут жилин хотл балһсн, энд цугнь XVII зун жилд бәәсн кевәрн хадһлгдж.

ЗУРГТ: Риквир эндр.

ТАСС-ин зург.

Күнд бәәдл тогтснас иштә

ВЛАДИКАВКАЗ. (ТАСС-ин корр. В. Шанаев). Автономн республикин олнд зәңглһнә средствс эндр Северо-Осетинск АССР-ин Деед Советин Президиумин һарһсн «Северо-Осетинск АССР-ин һазрт әмтнә то механическ өслһиг цаг-зуур кемжәллһнә тускар» гидг зәрлг барлцхав.

Автономн республикд олна-политическ нәрн бәәдл тогтсн учрар ним шиидвр авгдв гиж зәрлгт келгдҗәнә. Северо-Осетинск АССР-т тогтсн олна-политическ болн социальн-экономическ бәәдләс, әмтиг хот-хоолар болн промышленн эд-таврар тетклхд түрү болжахас, һазр баһ болад әмтн энд дегд нигтәр бәәдгәс, рыночн хәрлцәнд орлһнас иштә әмтиг көдлмшәр тетклхд күнд болжахас көлтә республикин әмтнә то механическ өслһиг баһрулх болн миграциг залж болх бачм керг-үүлдвр күцәх кергтә болжана.

Северо-Осетинск АССР-ин Деед Советин Президиум эврәнь тогтавртан автономн республикин һазрт граждамудыг прописк орулдг цаг-зуурин зокал тогтав. Республикд дангин бәәдг прописк уга улсиг энд көдлмшт орулж авх зөв уга. Государственн болн олна организацс, предприятьмүд болн граждамд гермүдән, патьрмудан, гаражмудан, садын гермүдән болн нань чигн гермүдән Северо-Осетинск АССР-ин һазрт зуг дангин бәәдг прописта улст хулдх зөвтә.

ТҮ Москва Элст

Хулһн сарин 8,

САРН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.05 — Футбольн шинжлт. 9.35 — «Золотое кольцо» гидг ансамблин концерт. 9.50 — «Христофор Колумб» Дөрвн серийтә худ. фильм. 1-ч серий. 11.25 — Аһрусна делкәд. 12.30, 15.30 — Цаг. 15.45 — Док. фильм. 16.10 — «Рихард Вагнер болн Рига». Ригаһас үзүлгджәнә. 16.45 — Бичкдүдин нег час. 17.45 — Рынок: Германьд яһж кегджәнә. 18.30 — Цаг. 19.00 — Актуальн интервью. 19.10 — Концерт. 19.25 — «Христофор Колумб». Худ. фильм. 1-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.40 — Коллаж. 21.45 — Фильм-наадна премьер. «Страсти по Авдею». 23.20 — «Фестивальмуд, конкурсмуд, концертс». 00.20 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.45. 9.45 — Природоведень. 2-ч класс. 9.05 — Итальянск келн. 9.55 — Эрудитирин төлә размннк. 10.40, 11.35 — Литератур. 11-ч класс. 11.10 — Научн-популярн фильм. 12.05 «Не забудь оглянуться». Худ. фильм. 13.40 — Док. фильмин премьер. 14.05 — Давтҗ үзүлгджәх телефильм. «Сила — в единстве». 17.00 — Мордовск АССР-ин Гостелерадио. 17.45 — Олн серийтә научн-популярн фильм. «Запретный город». 11—12-ч серийс. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Нарт делкән турнир. «Московский медведь». 21.00 — Т. Степанов бииллжәнә. Одессас үзүлгджәнә. 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.40 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.40 — «Кража». Худ. фильм. 1-ч серий.

Бәәрн программ: 18.30 — «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18.40 — «Новобранцы». Советск Әрмд церглжәх көвүдин туск телефильм. 19.00 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.10 — «Мана соцсхврмудын мәрәр». Хальмг АССР-ин улсин депутатнр М. А. Эренценов болн В. И. Нидюлин орлцжах күүндвр. 19.25 — Хальмг АССР-ин ачта көдләч Б. Б. Манжуракован орлцжах сонсхвр. (Хальмг келәр). 19.55 — Зар.

Хулһн сарин 9,

МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Фильмнаадн. «Страсти по Авдею». 10.05 — Зургудын конкурс. 10.10 — «Христофор Колумб». 2-ч серий. Худ. фильм. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — «Коллаж». 12.30, 15.30 — Цаг. 13.00 — Нарт делкән шатрин марһан. 15.45 — Бичкдүдт — фильм. «Веселое сновидение, или смех и слезы». 1—2-ч серийс. 16.50 — «Сабантуй, менд». Казаняс үзүлгджәнә. 17.30 — Док. фильм. 17.40 — Нарт делкән конкурсин лауреат Наташа Корсаковала харһлһн. 18.20 — «Япон болн СССР: иргчин туск халац», (советск-японск телеүзгдлин симпозиум). 19.30 — Әрәсән парламентск заңгс. 19.45 — «Христофор Колумб» 2-ч серий. Худ. фильм. 21.00 — Цаг. 21.40 — Нарт делкән шатрин марһан. 21.55 — «Үг». Литературн-художественн программ. 23.55 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15, 9.25 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.45 — Мана эргнлк делкә. 8.55, 10.05 — Французск келн. 10.30, 11.40 — Биологий. 6-ч класс. 10.55 — Педагогик цуһаранн төлә. 13.05 — 17.30 — Ритмическ гимнастик. 13.35 — Док. фильм. 14.05 — Давтҗ үзүлгджәх телефильм. «Золотая свадьба». 1-ч серий. 17.00 — Док. фильм. 18.00 — Олн серийтә научн-популярн фильм. «Запретный город». 19.00 — Футбол. Үүрлгч харһлт. СССР-ин хамцу клубмуд — Израилин хамцу клубмуд. Завсртнь — 19.45 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.50 — «Коллаж». 20.55 — М. Амиранашвили дуулжана. 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.40 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.40 — «Кража». Худ. фильм. 2-ч серий.

Бәәрн программ: 17.00 — Телефильм. 17.10 — «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 17.20 — «Теегин герл-91». Сонсхвр. (Хальмг келәр). 17.50 — «Республикин өдр». (Орс келәр).

Хулһн сарин 10,

ҮЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Үг» Литературн-художественн программ. 10.35 — «Христофор Колумб». 3-ч серий. Худ. фильм. 12.00 — «Эн била... била...». 12.30, 15.30 — Цаг. 15.45 — Бичкдүдт — фильм. «Веселое сновидение, или смех и слезы». 2-ч серий. 16.50 — Молдавин фольклорн көгжмин концерт. 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.30 — Цаг. 19.00 — «Смена вывески или НЭП?» 1-ч сонсхвр. 19.30 — «Христофор Колумб». Худ. фильм. 2-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.40 — «Коллаж». 21.45 — «Маднла хамдан Леннон». «Олимпийский» гидг спорткомплекст болсн асхн. 23.45 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Природоведень. 3-ч класс. 9.05, 10.05 — Немш келн. 10.35, 11.35 — Общий биологий. 10-ч класс. 11.05 — Орс келн. 12.05 — «Кража». Худ фильм. 2-ч серий. 13.10 — Док. фильм. 13.45 — Концерт. 14.20 — Давтҗ үзүлгджәх телефильм. «Золотая свадьба». 2-ч серий. 17.00 — Якутск АССР-ин Гостелерадио. 17.40 — Олн серийтә научн-популярн фильм. «Запретный город». 14—15 серийс. 19.25 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Сокол». Завсртнь — 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.10 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.10 — «Бедная Маша». Худ. фильм. 1-ч серий. 00.15 — «О запретном». «Күүнә төлә институт» гидг цикләс. 2-ч сонсхвр.

Бәәрн программ: 9.35 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдт. 9.50 — Фильм-концерт. 18.30 — «Республикин өдр». (Хальмг келәр) 18.40 — Телефильм. 19.10 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.20 — Зар.

Хулһн сарин 11,

ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Мультфильмс. 8.50 — Альманах. 9.50 — Концерт. 10.15 — «Христофор Колумб». Худ. фильм. 4-ч серий. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — «Коллаж». 12.30, 15.30 — Цаг. 13.00 — Нарт делкән шатрин марһан. 15.45 — Көгжмин үнтә зөөр. 16.35 — Док. фильмин премьер. 16.55 — Научн заңгс. 17.40 «...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 18.30 — Цаг. 19.00 — «Смена вывески или НЭП?» 2-ч сонсхвр. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Христофор Колумб» Худ. фильм. 4-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.40 — Нарт делкән шатрин марһан. 21.55 — МВД-н церглә заңглжәнә. 22.10 — Телевизионн таньлллһн. Святослав Федоров. 23.40 — Концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 8-ч класс. 9.05, 10.05 — Испанск келн. 19.35, 11.35 — Литератур. 10-ч класс. 11.05 — «Библиофика». 3-ч сонсхвр. 12.05 — «Бедная Маша». Худ. фильм. 1-ч серий. 13.10 — Ритмическ гимнастик. 13.40 — Док. фильм. 14.05 — Давтҗ үзүлгджәх телефильм. «За синими ночами». 1-ч серий. 17.00 — Ф. Чесноков. «Бичкдүдин литургий». 17.00 — Олн серийтә научн-популярн фильм. «Запретный город». 16—17-ч серийс. 19.30 — Футбол. СССР-ин чемпионат. «Торпедо» — «Динамо» (Москва). Завсртнь — 20.15 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 21.20 — «Акварельн зург». 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.10 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.10 — «Бедная Маша». Худ. фильм. 2-ч серий.

Бәәрн программ: 18.30 — «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18. 40 — «ЦАМ» — давсн цагур ирлһн». Сонсхвр. 19.10 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.20 — Телефильм.

●Күүкд күүнә хөв-җирһләс

ЗОВЛҢГАС БАЙРНЬ ИК

Советск күүкд улсин тускар ямаран бүлән үгмүд келгдж йовсиг бидн туужас сәәнәр меднәвидн. Эдн залу улсла зерглж ямаран чигн көдлмш кеж, сурһуль сурч йовхнь нуувч биш. Олн жилин эргцд бидн терүгәр бахмж кеж йовнавидн. Болв сүл цагт мана орн-нтгин күүкд улсин жирһлин кемжән йир дора бәәнә гисн үгмүд соңсгдна. Барт, радиоһар болн телеүзгдләр энүнә тускар бас келгднә. Кергтә эд-тавр, хот-хол ховр болад чееpүдт зогсад, көдлмштән дарглад ик зовлң үзҗәнә гиҗхәнә. Тиим болсн бийнь баһ биш хөвтә күүкд улс үзҗ йовнав. Теднн зовлңган мартад байрарн олн әмтнлә хувалцҗ йовх улс.

Октябрьск района «Цаһан Нур» совхозин малчнрин нег хошт Вера Харманджиевна Цутаевала харһлав. Эн күүкд күн хальмгудын кезәңк авъясар халун цәәһәр маднг тосв. Хол һазрас ирсн улс хот эдлснә хөөн кергтәрин күүндвр болдг. Удл уга бидн Вера Харманджиевната күүндж суувидн. Энүг бичкнәсн авн медлг бийнь шинәс үзсн болж медгдв.

— Яһж бәәнәвидн? Му биш, һундлан келхәр бәәхшв. Күүкдм өсчкв. Сүл һурвн жил малд көдлҗәнәв. Зуг эд-тавр ховр болсн нег зовлң. Автолавк ирсн бийнь авдг юмн уга, — гиж эн келж сууна.

Келхд, Вера Харманджиевнан аваль эрт өңгрәд һанцхарн бәәхд күнд болсмн. Тер бийнь эн зурһан көвүһән — Владимириг, Димаг, Шорваг, Русланиг, Алтниг, Вячеславиг өскәд кү кесмн. Өдгә цагт гертә-малта болсн көвүд бийснь күүкдтә болчксн бәәнә.

— Давсн жилмүдиг тодлхла амр биш болна, — гиж В. Х. Цутаева келнә. — Эцкинь нерән бичә һутатн гиһәд кедү келсн болх.

Эдл-ахуд тоомсрта гисн күүнд тоолгджасн эцкинь — Константин Эренджеленовичин нериг көвүднь өөдән бәрж йовна. Школд сәәнәр сурдг, олна көдлмшт щунмһаһар орлцдг көвүд әрмд церглж ирәд көдлцхәв, сурһуль сурцхав. Ууһн Владимир болн өтхн Вячеслав хойр эктәһән хамдан төрскн селәндән көдлҗәнә. Цөөкн жил хооран Вера Харманджиевна һанцхарн дөрвн күүкд өскҗәсн Борис Альджаевич Даваевла ханьцв. Күүкднь чигн тиим шиидвриг бурушасн уга.

— Би ода пеньст бәәнәв. Герин эзнд чигн совхозин цутхлн деер гинги көдлмш бәәлә. Болв Вадик малд көдлх шиидвр авхла көвүндән дөң болхар шиидвдн. Малын хошт туссна тууҗнь эн, — гиж пеньст бәәх күн гиснд иткж болшго бәәдлтә күүкд күн келҗәнә.

Эднә хәләврт бәәсн иргүд кирһгдснә хөөн махнд орулж өггдлә. Өдгә цагт эдн дав зуур бүрүс хәрүлҗәнә. Удл уга малчнрин бригад дәкнәс хөд авч хәләх зөвтә. Вера Харманджиевна күүндә бәәж герин көдлмшән кеһәд юм уйж сууна. Эднә бәәдг герт цевр-цер, дулан. Тер бийнь герин ора яслһ некҗәнә. Совхозин тосхачнрт цаг уга болҗахмб, тосхлтын материалмуд күртлго бәәхмб? Тер хоорнд Вадик орж ирв.

— Мана эцк амрхдан дурго күн. Ю болвчн кехәр шунж, амр сууж чадхш. Малчнрт амрдг цаг уга, — гиж эн келнә.

Малд көдлж йовх күүкд улсин тускар бичсн цагтан теднн герин көдлмш кесиц оньган тусханавидн. Залуст болхла тер цагт көдлмш кехд амр болдгнь нуувч биш. Теегт йовх улст халун хот, дулан гер оньдин кергтә.

— Күнд болна. Тер бийнь байрнь зовлңгас ик, — гиж В. Х. Цутаева маднг һарч йовхин өмн келжәнә. — Бичә мартн, ирҗәтн.

Ним харһлтс мартгдхн уга. Үвлин кемд шуурһн шуурад оркхла залусла хамдан теегт йовх күүкд улс яһҗадг болхв, гиж санан зовна. Хальмгин теегин күүкд улс оньдин менд йовтха гиҗ тер цагт йөрәнәв.

Л. МЕНКЕНОВА.

Биробиджан ирх әмтиг күләҗәнә

Әмтн олар нүүсн түрүн дольгана хөөн 60 жил болчкад Еврейск автономн областьд дәкнәс миграцин дольган эклҗәнә. Нигж энд Әрәсән Федерацин Министрмүдин Советин батлж авсн «Граждамуд эврә дурарн Еврейск автономн областюр нүүлһнә туск» тогтаврин хөөн болх йовдлмудыг үилҗәнә.

Тиигәрн нүүхәр седҗәх улст зөвәр сән дьгот өгхмн. Үлгүрнь, РСФСР-ин государственн бюджетин мөңгнәс урднь бәәсн һазртан хайад һарсн гериннь эс гиж патьриннь мөңгинь өгхмн. Өрк-бүлин член болһнд зөвәр ик «подъемн» мөңг өгхмн. Кесг нань чигн керг-үүл күцәхмн.

— Чернобыльск зеткртә йовдлас көлтә түрү үзсн райодас, Закавказьен республикүдәс, орн-нутгин нань чигн регионмудас еврейск болн нань чигн келн-улсин граждамудас эн шаху бичг күцәгч комитетин күч-көлснә әңгд ирв, — гиж облисполкомин ахлачин дарук В. Гуревич келв — Нааран нүүж ирх саната кениг чигн область орулж авх. Көдлмш угаһар нег чигн күн үлдшго — манад кадрмуд күртҗәхш. Патьрин төр невчк нәрн. Әмтн бәәдг гермүд, нег үлү балһсдт, күртхш. Болв нүүж ирсн улсиг бәәрлүлдг дамшлт мадид бәәнә. Шишлн бүрдәсн эв-арһар областин селәдт жил болһн зууһад өрк-бүл ирнә. Эднд хошаһад патьрта коттеджмүд тосхнавидн. Гер бәрхәр бәәх әмтнә төлә тосхлтын материалмуд бас өггднә. Тегәд жилищн төриг хаһлж болх гиж сангдна. Дәкәд болхла, Еврейск автономн область сүл предпринимательствин зон гисн статус авв, тегәд нааран нүүж ирсн әмтиг патьрар тетклһнә төриг һазадын партнермудын дөңгәр бас хаһлж болх.

В. ГОРЕЛОВ,
ТАСС-ин корр.

Биробиджан

Хальмг кел дастн

Күндтә умшачнр! Сурһулин давсн жилд бидн хальмг келнә кичәлмүд эклҗ барллавидн. Хальмг кел даслһнд тер кичәлмүд тусан күргснә тускар кесг бичг редакцур ирлә. Цааранднь чигн тер көдлмшиг кех кергтә, гиҗ умшачнр селвгән өгчәв. Терүгинь учрт авч, сурһулин эн жилд «Хальмг кел дастн» гисн әнг барлхар темдглҗәнәвидн.

Әнгиг яһҗ кеерүлхин тускар, ямаран эв-арһ олзлхин тускар номтнр, методистнр, багшнр селвгәрн хувалцхиг күләҗәнәвидн.

Уважаемые читатели! В прошедшем учебном году мы публиковали уроки калмыцкого языка. В редакцию поступило много писем о пользе таких публикаций. Были высказаны пожелания о том, чтобы продолжать эту работу. Учитывая мнения читателей, мы вновь открываем рубрику «Изучайте калмыцкий язык».

Ждем советов от ученых, методистов, учителей о том, как лучше оформлять наши уроки, какие методы использовать при подготовке материалов.

Толь—словарь

Заһлма — кобчик (птица)
сән — хороший
негн — один
шүүрлһн — хватка
үг — слово
арһта — способный
аав — дедушка
дуудулх — славить
нерн — имя
оньдин — всегда
күндлх. — уважать
хәәрлх — жалеть
эрдм-сурһуль — учеба.

Онц темдгүд—отдельные замечания

Хальмг келнд күүнә нас заадг шишлң үгмүд бәәдмн. Үлгүрнь «арвт» гидг үг бәәнә. 1977 жилд барас һарсн «Хальмг — орс тольд» эн үг «мальчик» гиҗ орчулгдҗана. «Подросток» гисн үгин учрутхла тернь ирлцҗәнә.

Җил болсн бичкдүдиг «негтә», «нег наста» гиҗ нерәднә, хойр нас күрсиг — «хө мөстә», һурвтаг— «һунта», дөрвтәг — «дөнтә» гиҗ хальмгуд нерәддмн. Цаарандн болхла йирин тооһар насиг заадмн.

Нилх—көвүн—залу... Новорожденный— мальчик—мужчина

Нилх | Көвүн | Баахн көвүн | Залу | Өвгн

Хойр нилх | Хойр көвүн. | Хойр баахн көвүн. | Хойр залу | Хойр өвгн

Кесг нилх. | Кесг көвүн. | Кесг баахн көвүн. | Кесг залу | Кесг өвгн

Үлгүрмүд тодлтн— запомните пословицы

Заһлман сән нег
шүүрлһтә,
Залуһин сән нег үгтә.
У лучшего из кобчиков
хватка одна,
У лучшего из мужчин
слово одно.

***

Арһта көвүн болхла
Аавиннь нер дуудулдг.
Способный сын прославит
имя отца.

***

Өвгдиг оньдин күндл,
Бичкдиг оньдин хәәрл.
Стариков всегда уважай,
Детей всегда жалей.

***

Эрдм-сурһуль сурхд
Көгшн уга.
Человек никогда не
бывает стар для
ученья.

***

Көвүг — үүрәрнь,
Күүкиг — үүләрнь.
О юноше судят по его
друзьям,
О девушке — по рукоделью.

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Хулһн сарин 12, БАСН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Нарт деләнә конкурсин лауреат Наташа Корсаковала харһлһн. 9.10 — «Арбатский мотив». Худ. фильм. 1-ч фильм. «Старый дом». 2-ч фильм. «Наследство». 11.40 — «...Арвн зурһа курад уга болн терүнәс ах әмтнд». 12.30, 15.30 — Цаг. 15.45 — Концерт. 15.55 — Док. фильм. 16.45 — Компьютерла кесн күүндвр. 17.30 — Концерт. 17.45 — Сергмҗтә стартмуд. 18.30 — «Америкас ирсн бичгүд». 1-ч сонсхвр. 19.20 — Дууч болн композитор Евгений Мартыновин тускар. 20.00 — Худ. фильмин премьер. «Не пытайся под ногами». 21.00— Цаг. 21.40 — «Коллаж». 21.45 — СССР-ин правительствд. 21.55 — «Эн била... била...». 22.15 — «ВИД» гидг программ. 01.15 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 5-ч класс. 9.05, 10.05 — Английск келн. 10.35, 11.35 — Тууҗ. 8-ч класс. 11.05 — Мама, папа болн би. 12.05 — «Бедная Маша». Худ. фильм. 2-ч серий. 13.15 — «Усн деер цирк». 14.05 — Док. фильм. 14.15 — Давтҗ үзүлгдҗәх телефильм. «За синими ночами». 2-ч серий. 17.00 — СССР-ин улсин артист А. В. Свешниковин 100-ч җилин өөнд нерәдсн концерт. 18.10 — Док. фильм. 19.55 — «Коллаж». 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — Кинофестиваль. 20.40— Спорт цуһаранн тола. 20.55 — Концерт. 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.10 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.10 — Худ. фильмин премьер. «Судьбинушка». 1—2-ч сериис.

Бәәрн программ: 16.50 — Концерт. 18.00 — «Республикин өдр». Хальмг келәр). 18.10 — «Ассоциац «Джунгария» үзүлҗәнә...» 18.45 —«Республикин өдр». (Орс келәр). 18.55 «Келн — улсин байн зөөр». Хальмг АССР-ин Закана проектәр күүндвр кеҗәнәвидн. «Хальмг АССР-т келнә тускар». Шуд өггдҗәх сонсхвр. (Ха-

●Мана интервью

НЕРИНЬ МАРТХ ЗӨВ УГАВИДН

30-ч җилмүд мана орн-нутгин, республикин тууҗд йир догшн, аврлт уга җилмүд болҗ үлдх. Кеду күүг тер цагт ямаран чигн учр-утх угаһар «улсин хортн» гиҗ гемшәһәд, хаҗ алсмб, кеду кү хол тууврт йовулсмб, түүрмд суулһсмб? «Аргументы и факты» газетин өгсн то-диһәр тер то 40 сая шаху күн болҗана. Тиигәд цуг орн-нутг аһу ик концентрационн лагерьт хүврлә гиҗ келҗ болҗана.

Нег-негән муутхад, нериньь һутаһад әмти өөрхн иньгән чигн, элгн-садан чигн түүрмд суулһҗала. Тиигәд тәрүц хара бәәсн күүг гемшәҗ болхмн билә. Эндр санамр көдлмштән йовҗ йовсн күн, маңһдур түүрмд тусдг бәәсмн. Тер аврлт уга кергүдиг 1988 җил күртл зуг гражданмудын әрлһәр хәләҗәлә. Тиим әрлһн уга болхла, керг тиигәд дор ормдан кевтдг билә. 1988 җилин тана сарас авн тиим кергүдиг бидн әрлһн угаһар чигн хәләдг болувидн. Яһад гихлә, тер җилин туула сард КПСС-ин ЦК-н шишлң тогтавр һарла. Дәкәд 1990 җилин туула сард мана орн-нутгин Президентин Зәрлг һарла. 30-ч — 40-ч болн 50-ч җилмүдин эклцәр цааҗллһнла харһсн әмтнә нериг цеврдүлхин тускар энд келгдҗәлә. Эн зәрлглә ирлцәтәһәр зарһин биш органмуд — «һурвнт», НКВД-н «онц селвлцәнә» һарһсн шиидврмүд амр диг-дараһар уурулгдҗана. Кергиг уурулһна шиидвриг прокуратур

Мана республикин нертә үүлдәчнр А. М. Амр-Санан, А. Ч. Чапчаев, А. П. Пюрвеев болн нань чигн үүрмүд XX съездин хөөн реабилитировать кегдлә. Болв эгл кесг әмтнә нери цервлгдсн уга. Дор ормдан зогслһна җилмүдт эн керг-үүлдврт оньган өгчәсн уга била, эннь нам зогсагдла гиҗ келҗ болҗана.

Тегәд ода 90-ч җилмүдт бидн эн даавртә үүлдвриг цаарандн күцәҗәнәвидн. Үлгүрнь, 30-ч җилмүдт мана республикд хурлмудт церглҗәсн бурхн-шаҗна ик баг әмти цааҗла харһла, кесг хурлмуд уга кегдлә. Эдн контрреволюционн пропагандын болн агитацин төлә цааҗлгдла. Эднә кергүд 1933, 1937 — 1938 җи-

гүрнь, урднь комсомолын таңһчин комитетин негдгч сегләтр болҗ көдлҗәсн Дорҗ Тришкиев 30-ч җилмүдт зарһин биш органа шиидвәр хаҗ алгдла.

Сталинск цааҗллһн һолгчдан ухата, медрлтә, һарчах йовдлмудын учр-утхинь медәг болн тедниг эгл улст [illegible] гин түрүнд интеллигенцин өмнәс зөрүлгдсн билә. Үлгүрнь улсин эрдм-сурһульд көдлҗәсн багш Лиджи Карвенович Карвенов бас учр угаһар 30-ч җилд хаҗ алгдла. Республикин прокурорин бурушалһар энүнә керг уурулгдла. Карвенов бас «контрреволюционн үүлдврин» төлә цааҗлгдла. Энүнә кергәр дегц 43 күн зәсглгдлә. Тедннәс 12-нь хаҗ алгд

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Хулһн сарин 12, БАСН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Нарт делкән конкурсин лауреат Наталья Корсаковала харһлһн. 9.10 — «Арбатский мотив». Худ. фильм. 1-ч фильм. «Старый дом». 2-ч фильм. «Наследство». 11.40 — «...Арвн зурһа күрәд ута болн терүнәс ах әмтнд». 12.30, 15.30 — Цаг. 15.45 — Концерт. 15.55 — Док. фильм. 16.45 — Компьютерла кесн күүндвр. 17.30 — Концерт. 17.45 — Сергмжтә стартмуд. 18.30 — «Американс ирсн бичгүд». 1-ч сонсхвр. 19.20 — Дууч болн композитор Евгений Мартыновин тускар. 20.00 — Худ. фильмин премьер. «Не путайся под ногами». 21.00 — Цаг. 21.40 — «Коллаж». 21.45 — СССР-ин правительствд. 21.55 — «Эн билә... билә...». 22.15 — «ВИД» гидг программ. 01.15 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 5-ч класс. 9.05, 10.05 — Английск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 8-ч класс. 11.05 — Мама, папа болн би. 12.05 — «Бедная Маша». Худ. фильм. 2-ч серий. 13.15 — «Үсн деер цирк». 14.05 — Док. фильм. 14.15 — Давтж үзүлгджах телефильм. «За синими ночами». 2-ч серий. 17.00 — СССР-ин улсин артист А. В. Свешниковин 100-ч җилин өөнд нерәдсн концерт. 18.10 — Док. фильм. 19.55 — «Коллаж». 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Кинофестиваль. 20.40 — Спорт цуһараннь төлә. 20.55 — Концерт. 21.40 — СССР-ин Деед Советин сесс деер. 22.10 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.10 — Худ. фильмин премьер. «Судьбинушка». 1—2-ч серийс.

Бәәрн программ: 16.50 — Концерт. 18.00 — «Республикин өдр». Хальмг келәр). 18.10 — «Ассоциац «Джунгария» үзүлжәнә...» 18.45 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 18.55 «Келн — улсин байн зөөр». Хальмг АССР-ин Закана проектәр күүндвр кежәнәвидн. «Хальмг АССР-т келнә тускар». Шуд өггджәх сонсхвр. (Хальмг келәр). 19.55 — Зар.

Хулһн сарин 13, БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Нарт делкән үүдәлт. 9.00 — Мама, папа болн би. 9.30 — «Һазр, әмд бә». Экологическ программ. 10.30 — Режиссер Б. Кимягаровин фильмс. «Хасан-Арбакеш». 12.05 — Концерт. 12.20 — СССР-ин ГАИ-ин Ах заллтын начальник Б. А. Коряковцевла харһлһн. 12.50 — «Бурда моден» селвг өгчәнә. 13.20 — «Партнер». Коммерческ зәңгс. 13.50 — «Охранная грамота» Әрәсән улсин промыслмудын тускар. 14.20 — «Пи» гидг темдгтәһәр. 15.20 — Концерт. 16.45 — Бичкдүдт — фильм. «Великий укротитель». 18.00 — Нарт делкән панорам. 18.45 — Мультипликационн фильмс. 18.55 — Әрәсән парламентск зәңгс. 19.10 — «Вокрут смеха». 21.00 — Цаг. 21.40 — Нарт делкән шатрин марһан. 21.55 — Телехәләһәчнрин сурврар. «Визит дамы». Худ. фильм. 1 — 2-ч серийс. 00.10 — ТСН. 00.25 — Концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.20 Мультфильм. 8.30 — Зухра Шарифуллина дуулжана. 8.55 — Док. фильм. 10.00 — Видеоканал «Нөкцлт». 18.00 — Футбол. СССР-ин чемпионат. ЦСКА — «Металлист». Завсртнь — 18.45 — «Таньлдти, Дартс». 19.50 — Док. фильм. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Док. фильмин премьер. 21.00 — Цаг. 21.40 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 22.40 — Х. Иглесиас дуулжана. 00.55 — Сөөни сеанс. «Страх». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 8.30 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдт. 8.45 — «Республик: үүлджәх цаг». Зәңглгч-публицистическ программ. (Хальмг келәр). 9.45 — Телефильм. 20.15 — «ТВ-н төгрг ширә». Хальмг АССР-ин государственн суверенитетин декларацин проектәр күүндвр кежәнәвидн. Шуд өггджәх сонсхвр.

Хулһн сарин 14, НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цуһараннь төлә. 8.15 — Ритмическ гимнастик. 8.45 — «Спортлотон» тираж. 9.00 — «Өрүн әртәс авн». 10.00 — Төрскидән цергллһн. 11.00 — Өрүни сергмжтә программ. 11.30 — Альманах. 12.30 — Әрүлменд. 13.15 — Бичкдүдт — тууль. «Приключения домовенка». 14.25 — Зургудын конкурс. 14.30 — Педагогик цуһараннь төлә. 15.30 — «Арс». Олимпийский үрвр кежәнә. А. Серов, А. Глызин, К. Кельми, Н. Николаев болн нань чигн артистнр орлцжах концерт. 16.15 — Селәнә час. Панорам. 17.30 — «Марафон-15». Нарн өдрин кинозал. 19.00 — Мультипликационн фильм. 19.25 — ЦТ-н экранд түрүн болж үзүлгджәх фильм. «Невооруженным взглядом». 21.00 — Цаг. 21.40 — Иирин болн мөңк юмна туск тоолвр. 21.55 — «П. И. Чайковскин 100 романс» 22.10 — Олн серийтә наадһан фильм-концерт. «Маппет-шоу». 3—4-ч серийс. 23.00 — Футболын шинжллт. 23.30 — «Квота для Жаны д' Арк». Гамбург — Москва нарт делкән театральн фестиваль.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкд зогс. 8.20 — Мультфильмс. 8.45 — Союзн республикүдин кинопублицистик. 9.35 — Концерт. 10.05 — Режиссер Ю. Белянкина фильмс. «Рерих». 11.15 — Видеоканал «Советск Әрәсә». 13.45 — Телехәләһәчнрин сурврар давтгджах сонсхвр. «Бичәч Валентин Пикуль». 14.40 — «Коллаж». 14.45 — Н. В. Гоголин үүдәврин экранизац. «Миргород и его обитатели». 1—2-ч серийс. 17.00 — «Планета». Нарт делкән программ. 18.00 — Док. фильм. 18.15 — Композитор Е. Птичкина үүдәгч асхн. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Концерт. 21.00 — Цаг. 21.40 — Мөрнә спорт. 22.45 — «Иллюзион». «Иван Мозжухин и другие».

РАДИО

Хулһн сарин 8

7.30 — «Зүркнә залмжар». Кермен Даваевна Убушиеван туск зурц. 7.40 — Теегин айсмуд. 20.00 — Республиканск зәңгс. 20.10 — «Кавказин сон». Радиожурнал.

Хулһн сарин 9

7.30 — «Зәңгс». Зәңглгч-көгжмин программ. 18.00 — Концерт. 18.10 — «Кетченеровск района байр». Сонсхвр. 20.00 — Республиканск зәңгс. 20.10 — «Рыночн хәрлцән селәнд». Селәнә специалистнрин эдл-ахун ухан-тоолвр. Яшкульск районас өггджәх сонсхвр. (Хальмг келәр). 20.25 — Д. Кугультинов. «Бунт разума» Литовск ССР-ин ачта артист А. Свенцицкий умшжана.

Стереопрограмм

14.00 — Концерт. 14.15 — Нарт делкән улсин дуд.

Хулһн сарин 10

7.30 — «Зәңгс» Зәңглгч-көгжмин программ. 18.00 — Орс улсин дуд. 18.15 — «Тег болн әмтн». Радиожурнал. 20.00 — Республиканск зәңгс. 20.15 — Радиолекторий. «Өрк-бүлд төрскн келн». 20.30 — Хальмг АССР-ин Деед Советин комиссьмүдт.

Стереопрограмм:

14.00 — Кезәңк вальсмуд.

Хулһн сарин 11

7.30 — «Зәңгс». Зәңглгч-көгжмин программ. 15.15 — «Орленок». Радиожурнал. 15.45 — «Үвлд ю белдвидн». Каспийск районас өггджәх корреспонденц. 18.40 — Төрскн һазрин айсмуд. 18.55 — Республиканск зәңгс. (Хальмг келәр). 20.00. — «Пульс». Зәңглгч-публицистическ программ.

Стереопрограмм:

14.00 — Концерт. 14.20 — Орс композитормудын романсмуд.

Хулһн сарин 12

7.30 — «Зәңгс». Зәңглгч-көгжмин программ. 11.15 — «Җаңһр» дуулврин литературн умшлһна халхсар. 15.15 — Закана проектәр күүндвр кежәнәвидн. «Хальмг АССР-т келнә тускар». (Хальмг келәр). 15.30 — Араш Чапчаевин 100 җилин өөнд нерәдсн сонсхвр. (Хальмг келәр). 15.50 — Зар. 18.40 — Концерт. 18.50 — Республиканск зәңгс. 20.00 — «Побег». «Закан болн чи» гидг цикләс.

Стереопрограмм:

14.00 — Духовой оркестр нааджана. 14.30 — Советск болн һазадын эстрадн артистнр орлцжах концерт.

Хулһн сарин 13

7.30 — «Зәңгс». Зәңглгч-көгжмин программ. 8.15 — «Экологическ дневник». 5-ч һарц. 14.00 — «Балһсн келжәнә». Зәңглгч-художественн программ. Хальмг келәр. 14.50 — Башантинск совхоз-техникумин 70-ч җилин өөнд. 15.15 — Экрана айсмуд. 15.30 «Амрлһна цагт». Зәңглгч-көгжмин программ. 16.15. — Н. Гумилев. Шүлгүд. 16.30 — Концертн программ.

Стереопрограмм:

10.00 — А. Брукнер. 4-ч симфонь. 10.20 — Концерт. 10.40 — Бичкдүд дуулжана. 11.15. — Эстрадн концерт.

Хулһн сарин 14

Стереопрограмм:

14.00 — Литературн умшлһн. «Җаңһр» дуулврин халхсар. 9-ч сонсхвр. 14.45 — Концерт. 15.20 — Эстрадн концерт.

● Мана интервью

НЕРИНЬ МАРТХ ЗӨВ УГАВИДН

30-ч җилмуд мана орн-нутгин, республикин туужд йир догшн, аврлт уга җилмүд болҗ үлдх. Кедү күүг тер цагт ямаран чигн учр-утх угаһар «улсин хортн» гиҗ гемшәһәд, хаҗ алсмб, кедү күн хол туувр йовулсмб, түүрмд суулһсмб? «Аргументы и факты» газетин өгсн то-дигәр тер то 40 сай шаху күн болҗана. Тиигәд цуг орн-нутг аһу ик концентрационн лагерьт хүврлә гиҗ келҗ болҗана.

Нег-негән муутхад, неринь һутаһад әмтн өөрхн иньгән чигн, элгн-садан чигн түүрмд суулһжала. Тиигәд төрүц хара бәәсн күүг гемшәҗ болхмн билә. Эндр санамр көдлмштән йовҗ йовсн күн, маңһдур түүрмд тусдг бәәсмн. Тер аврлт уга цаг мана республикд чигн хамгин билгтә-ухата әмтиг, интеллигенциг, партийн болн советск көдләчнриг, хөөчнриг, көдлмшчнриг уга кеҗәлә. Тиигәд кесг келн-әмтнә уңгнь таслгджала.

Эн хәәрлт уга үүлдврин нернь — сталинизм, Сталинә әрк шиллһн болҗана. Мана хальмг һазрт чигн энүнәс көлтә кесг бичкдүд эк-эцк уга үлдв, кесг өрк-бүл уга кегдв, чилшго нань чигн зовлңгиг сталинизм мана һазрур авч ирв.

Эндр өдр эн цагин тускар барт кесг материалмуд һарчана. Кесг әмтнә нерн цеврлгдв. Эн халхар Хальмг АССР-ин, прокуратурин, государственн әәмшг уга бәәдлһнә Комитетин көдләчнр баһ биш үүлдвр күцәҗәнә. Эн көдлмшин өдгә цагин йовудын тускар бидн КГБ-н үүлдвриг бүртклһнә прокуратурин әңгин һардач Эмма Эренджиновна БОНДАРЕВАЛА күүндвр кеввидн.

— 30-ч — 40-ч җилмүдт цааҗллһнла харһсн әмтнә кергүдиг 1988 җил күртл зуг гражданмудын әрлһәр хәләҗәлә. Тиим әрлһн уга болхла, керг тиигәд дор ормдан кевтдг билә. 1988 җилин така сарас авн тиим кергүдиг бидн әрлһн угаһар чигн хәләдг болувидн. Яһад гихлә, тер җилин туула сард КПСС-ин ЦК-н шиидвр тогтавр һарла. Дакад 1990 җилин туула сард мана орн-нутгин Президентин Зәрлг һарла. 30-ч — 40-ч болн 50-ч җилмүдин эклцәр цааҗллһнла харһсн әмтнә нериг цеврдүлхин тускар энд келгдҗәлә. Эн зәрлглә ирлцәтәһәр зарһин биш органмуд — «һурвнт», НКВД-н «онц селвлцәнә» һарһсн шиидврмүд амр диг-дараһар уурулгджана. Кергит уурулһна шиидвриг прокуратур болн КГБ батлна.

Тиигәд эн зәрлгәс иштәһәр бидн 1200 күүг реабилитировать кеввидн. Болв 30-ч җилмүдт Хальмг АССР-ин Деед Зарһин зәрм йосн биш шиидврмүд прокуратурин бурушалһар бас уурулгдла.

— Күүг гемшәлһнә һол учр-утхнь ямаран билә?

— Һоллгчдан «контрреволюционн үүлдвр» кев гиһәд әмтн цааҗлгдҗала. Тер тоод партийн болн советск көдләчнр, интеллигенцин элчнр. Үлгүрнь, партин Каспийск (Лаганск) улускомин негдгч сегләтр Эрдни-Гаря Церенович Церенов цааҗлгдла. 1937 җил энүг бәрәнд авла. Буржуазн националистнрлә залһлдан бәрнә гиҗ энүг гемшәлә. Энүнә нериг цеврлтн гиҗ элгн-саднь сурла.

Тегәд КГБ-д бәәсн энүнә кергиг хәләләвидн. 1937 җиләс авн тер керг хәләгдәд уга билә. Гемшәлһн ямаран чигн учр-утх угаһар кегдснәс иштә бидн тер кергиг уурулллавидн.

Мана республикин нертә үүлдәчнр А. М. Амр-Санан, А. Ч. Чапчаев, А. П. Пюрвеев болн нань чигн үүрмүд XX съездин хөөн реабилитировать кегдлә. Болв әгл кесг әмтнә нерн цеврлгдсн уга. Дор ормдан зогслһна җилмүдт эн керг-үүлдврт оньган өгчәсн уга билә, энүнь нам зогсаглдла гиҗ келҗ болҗана.

Тегәд ода 90-ч җилмүдт бидн эн даавртә үүлдвриг цааранднь күцәҗәнәвидн. Үлгүрнь, 30-ч җилмүдт мана республикд хурлмудт цергллҗәсн бурхн-шаҗна ик баг әмтн цааҗла харһла, кесг хурлмуд уга кегдлә. Эдн контрреволюционн пропагандын болн агитацин төлә цааҗлгдла. Эднә кергүд 1933, 1937 — 1938 җилмүдт хәләгджәлә. Ут-турштан 152 күүнә сән нерииь бидн хәрү тогтаввидн.

Һоллгчдан эдн Баһ Дөрвдә болн Лаганск улусин хурлмудт цергллҗәлә. Тер тоод 1888 җил төрҗ һарсн Чемпль Бадушевич Баслиев — Көтчнрә әәмгд хурлын багш болҗ эн үүлдҗәлә. Дәкәд Шар Гаряевич Гаряев цааҗла харһла. 1875 җил эн төрҗ һарла. Центральн улусин хурлын гелң эн билә. Тер мет эн хурлд Бичкн Болатаевич Босхомджиев цергллҗәлә.

Ут-турштан Центральн улусас — 37, Западн улусас — 6, Черноземельск улусас — 36, Ик-Цоохра улусас — 2, Долбанск улусас — 7, Баһ-Дөрвдә улусас — 19, Приволжск улусас — 9 күн учр-утх угаһар засгла харһла.

Цааҗлгдсн олн-әмтнә тоод дала баһчуд бәәснь ик һундлта. Эврәннь төрскн һазртан, республикдән кедү тус эдн күргҗ чадх билә. Тедн дунд 20 — 30 наста билгтә баһчуд баһ биш. Үлгүрнь, урднь комсомольн таңһчин комитетин негдгч сегләтр болҗ көдлҗәсн Дорҗ Тришкиев 30-ч җилмүдт зарһин биш органа шиидвәр хаҗ алгдла.

Сталинск цааҗллһн һоллгчдан ухата, медрлтә, һарчах йовдлмудын учр-утхинь медцг болн тедниг әгл улст цәәлһҗ чадцг әмтн, хамгин түрүнд интеллигенцин әмнәс зөрүлгдсн билә. Үлгүрнь, улсин эрдм-сурһулин көдлҗәсн багш Лиджи Карвенович Карвенов бас учр угаһар 30-ч җилд хаҗ алгдла. Республикин прокурорин бурушалһар энүнә керг уурулгдла. Карвенов бас «контрреволюционн үүлдврин» төлә цааҗлгдла. Энүнә кергәр дегц 43 күн засглгдла. Теднәс 12-нь хаҗ алла.

«Нарна герл» контрреволюционн общества бүрдәвт гиҗ эдн гемшәгдҗәлә. Эн керг һоллгчдан Ростовск областин хальмгудла залһлдата бәәлә. Ик зуудан эдн бичг-тамн меддго әмтн билә. Һазр эд-бод кедг товариществ эдн бүрдәлә. Терүг делгрүллһнә төлә өгсн мөңгиг «улсин хортна контрреволюционн үүлдврин төлә мөңгн» гиҗ мөшкәчнр әгл әмтиг гемшәхин төлә иткүлҗәлә. Ямаран чигн үгиг, ямаран чигн тоолвриг кесг зүсәр цәәлһҗ болхмн. Эн эв-арһиг 30-ч җилмүдт йир сәәнәр медцг болн олздг әмтн бәәлә. Ода зарһин ик зиду чиклгдв, әмтнә нерн цеврлгдв.

Зуг шинәс хәләх кергүдин то ода чигн баһ биш. Иргчдән бидн 20-ч болн 70-ч җилмүдин кергүдиг хәләхвидн. Эн туст Президентин зәрлг бәәнә. Учр-утх угаһар цааҗлгдсн күн болһна нериг бидн медх зәвтәвидн.

Күүндвр кесн
ТҮРВӘН Һуна.

Нертә шүлгчин өөнд

Нертә орс советск шүлгч Сергей Есенинә 90 җилин өөнд нерәдсн байрин керг-үүлдвр Каспийск балһсна һоллгч талвнд болв. «Әрәсә! Зүркндм эңкр һазр» гиҗ эн нерәдгдлә.

Байрин эн нәр-нааднд балһсна сурһульчнр Есенинә шүлгүд умшв. Шүлгчин дурта үүдәврмүдт нерәдсн концертиг района көгжмин школын сурһульчнр болн багшнр үзүлв. «Каспийчанка» гидг фольклорн ансамбль орс улсин ду дуулж өгв.

Есенинә өөнд нерәдсн эн керг-үүлдвр олн әмтнә оньгиг авлв. Тегәд чигн балһсна талвнд ик шуугата билә. Тиим кевәр энүг бүрдәсн района цутхлн библиотекин көдләчнр бәәрн әмтнд ик байр үүдәв. Тиим керг-үүлдвриг мана балһснд улм икәр бүрдәх кергтә гиҗ бәәрн әмтн ухан-тоолвран келв.

«Однахн» шүүгдв

Хальмг АССР-ин чемпионатын кемжәнд «Одн» заводын футболистнр Каспийск балһснд района хамцу командла харһв. Энд Көк теңгсин көвән бәәрн спортсменмүд 4:1 тоотаһар диилвр бәрв. Тиим кевәр эдн чемпионатын финалын өрәлин нааднд орв.

«Однахн» болхла эн наадна өмн чигн кергтә то очко авсн билә. Тегәд Каспийскин футболистнрлә болсн харһлтд эдн цуг арһ-чидлән үзүлв гиҗ келҗ болшго. Зуг чемпионат төгсәд уга. Тегәд Каспийскин хамцу команд иргч наадид бас диилвр бәрәд чигн бәәх. Ямаран чигн командла цуг чидлән залж наадх кергтә. Эн зокалыг күцәдго ик саната наадачнр даавртә харһлтст шүүгдәл чигн бәәх.

В. БАГЛИКОВ,
спортын инструктор.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Мана хайг:

Элст балһсн,
Ленинә уульнц, 243,
«Хальмг үнн»
газетин редакц
Телефод: 5-54-09,
5-64-41

Эн тойгиг умшснь — В. Н. ЭРДНИЕВА.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1738